

Omaohjaajan rooli
kotoutumisen tukena Hartolan
ryhmäkoti ry:n
perheryhmäkodissa

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosionomi (AMK)
Sosiaalipedagogisen aikuis- ja
perhetyön polku
Opinnäytetyö
Syksy 2017
Kääriäinen Hanna, Meder Emmi,
Takala Jere ja Tantturi Essi

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan koulutusohjelma

KÄÄRIÄINEN, HANNA
MEDER, EMMI
TAKALA, JERE
TANTTU, ESSI:

Omaohjaajan rooli kotoutumisen
tukena Hartolan ryhmäkoti ry:n
perheryhmäkodissa.

Sosiaalipedagogisen aikuis- ja perhetyön polun opinnäytetyö, 42 sivua, 16
liitesivua

Syksy 2017

TIIVISTELMÄ

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää omaohjaajamenetelmää entistä näkyvämmäksi ja selkeämmäksi Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodissa ja laatia työntekijöille suuntaa antava ohjeistus omaohjaajuudesta sekä eri keinoista nuoren kotouttamisen tueksi.

Omaohjaajatyömenetelmän käyttö on erittäin tärkeä osa alaikäisen ilman huoltajaa Suomeen tulleiden turvapaikanhakijalasten kotouttamisprosessia. Omaohjaajalla on merkityksellinen vaikutus tukien traumatisoitunutta lasta kohti turvallista ja tasapainoista elämää.

Opinnäytetyön tavoitteena oli luoda kirjallinen omaohjaajatyön ohjeistus kotoutumisen tukemiseksi Hartolan perheryhmäkodille. Selvitimme, mitkä ovat omaohjaajan tehtävät, mikä on omaohjaajan rooli ja merkitys sekä mitkä periaatteet ohjaavat omaohjaajatyöskentelyä.

Opinnäytetyömme on toiminnallinen, jossa aineistonkeruumenetelmänä käytettiin sähköistä kyselyä. 15:lle Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodin työntekijälle lähetettiin sähköinen kysely lokakuussa 2017 ja vastauksia saimme määräaikaan mennessä 10.

Kyselyn tulokset osoittivat, että omaohjaajatyö Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodissa on suhteellisen hyvällä pohjalla, mutta menetelmän kehittämiselle ja selkeyttämiselle oli silti edelleen tarvetta. Työntekijöillä oli melko samansuuntaiset näkemykset omaohjaajatyön tärkeydestä ja tavoitteista, mutta työtä toteutetaan hyvin eri tavoin tai sille koettiin olevan liian vähän aikaa.

Tässä opinnäytetyössä annettujen kehittämissuositusten pohjalta perheryhmäkodin työntekijät pystyvät määrittelemään omaohjaajatyölle nykyistä selkeämmät raamit, joiden avulla työtä saadaan johdonmukaisemmaksi ja tasavertaisemmaksi.

Asiasanat: alaikäinen turvapaikanhakija, omaohjaaja, kotoutuminen, kotouttaminen, monikulttuurisuus, perheryhmäkoti

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Service

KÄÄRIÄINEN, HANNA
MEDER, EMMI
TAKALA, JERE
TANTTU, ESSI:

The role of tutorship's support in
integration in Hartola family group
home

Bachelor's Thesis in social pedagogy for work with adults, 42 pages, 16
pages of appendices

Autumn 2017

ABSTRACT

The purpose of this thesis was to develop the tutor method and make it more evident and clearer in the family group of the Hartola group home. The aim was also to formulate a guideline for the employees, as well as various means in supporting the integration of young people.

The use of a tutor method is a very important part of the integration process for unaccompanied minors asylum seekers who have come to Finland. Tutorship is a significant effect on supporting a traumatized child towards a safe and balanced life.

The aim of the thesis was to create written tutorship instructions to support integration the Hartola family group home. The thesis succeeded in clarifying the duties of the tutor, what the role and significance of the tutor are and what principles guide the tutorship work.

This thesis is a functional study in which an electronic questionnaire was used as the material collecting method. An electronic survey was sent to 15 employees at the Hartola Group House in October 2017 and 10 of which were returned by the deadline.

The results of the survey showed that tutorship work at the Hartola group home was relatively good, but there was still a need to develop and clarify the method. Employees had quite similar views on the importance and goals of tutorship, but they felt that the work was carried out in different ways or that there was too little time to do it.

Based on the development proposals given in this thesis, the employees of the family home team can define clearer frameworks for tutorship work to make it more coherent and equal.

Key words: young asylum seeker, tutorship, integration, multiculturalism, family group home

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT	3
2.1	Opinnäytetyön alkutilanne	3
2.2	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja näkökulma	3
3	HARTOLAN RYHMÄKOTI RY:N PERHERYHMÄKOTI	4
3.1	Henkilökunta, asukkaat ja toimintaympäristö	4
3.2	Perheryhmäkodin arvot ja toiminta- ajatukset	6
4	ALAIKÄISEN LAPSEN TURVAPAIKKAPROSESSI	9
4.1	Turvapaikka Suomesta	9
4.2	Yksin Suomeen tulleet turvapaikanhakijalapset	10
4.3	Turvapaikkaprosessia ohjaava lainsäädäntö	11
4.4	Kotoutuminen ja kotouttaminen Suomessa	12
5	OMAOHJAAJATYÖSKENTELY	16
5.1	Omaohjaajan rooli	16
5.2	Lapsen osallisuus ja vuorovaikutuksellinen tukeminen	18
5.3	Monikulttuurinen ja moniammatillinen ohjaustyö	20
5.4	Vakauttaminen työmenetelmänä	23
6	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS JA MENETELMÄT	24
6.1	Sähköinen kysely aineistonkeruumenetelmänä	24
6.2	Sähköisen kyselyn teemat	26
6.3	Kyselyn analysointi	27
7	SÄHKÖISEN KYSELYN TULOKSET	28
7.1	Kyselyn tulokset	28
7.2	Tulosten tarkastelua	30
8	OMAOHJAAJATYÖN OHJEISTUS	32
9	POHDINTA	33
9.1	Luotettavuus ja eettisyys	33
9.2	Jatkokehittämis ehdotukset	34
9.3	Prosessin arviointia	35
	LÄHTEET	37

1 JOHDANTO

Maahanmuuttoviraston turvapaikka- ja pakolaistilaston mukaan vuoden 2016 aikana yksintulleita alaikäisiä turvapaikanhakijoita saapui Suomeen yhteensä 1824. Eniten heitä on saapunut Suomeen Afganistanista, Irakista, Somaliasta ja Syyriasta. (Maahanmuuttovirasto 2017b.)

Turvapaikkaa hakevien lasten lähdön taustalla voi olla moninaisia syitä, usein kuitenkin syynä on lähtömaan pitkittynyt konfliktitilanne ja turvattomuus. Lapset ovat voineet elää yhteiskunnassa, jossa ihmisoikeuksia on loukattu eikä järjestystä ole. (Mustonen & Alanko 2011a, 11-12.)

Opinnäytetyömme aihe on ” Omaohjaajan rooli kotoutumisen tukena Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodissa”. Aiheemme on yhteiskunnallisesti hyvin ajankohtainen ja kansainvälisenä haasteena pakolaisuus sekä maahanmuutto eivät ole enää tuntematon ilmiö. Syksyllä 2015 maahamme yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat tarvitsivat sijoituspaikan ja muun muassa perheryhmäkotien tarve nousi nopeasti. Aiemmin perheryhmäkoteja ei oltu suunnattu pelkästään turvapaikanhakijoille, joten struktuureja kyseiselle toiminnalle ei oltu vielä luotu. Perheryhmäkotien suuria linjauksia ohjaa ja valvoo Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset eli ELY- keskukset, mutta itse arjen pyörittäminen ja muiden rajapintojen asettaminen ovat perheryhmäkotien suunniteltavissa ja päätettävissä.

Omaohjaajatyöskentely on tärkeä ja olennainen osa perheryhmäkodin arkea ja kotouttamisprosessia, mutta selkeät linjaukset kyseiselle toiminnalle puuttuvat eikä esimerkiksi ajantasaista lähdekirjallisuutta omaohjaajuudesta juurikaan ole. Opinnäytetyöllämme pyrimme selkeyttämään Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodin omaohjaajatyöskentelyn ääriviivoja, tarkastelemaan aihetta monikulttuurisen ohjauksen näkökulmasta ja löytämään ne tärkeimmät aihealueet, joihin omaohjaajuudessa kotouttamisen tukena tulee kiinnittää huomiota.

Omaohjaajuutta tulee tarkastella yhteydessä nuoren kotoutumisen edistämiseen sekä heidän itsenäistymiseen. Omaohjaajalla on merkityksellinen ja suuri vaikutus lapsen tasapainoiseen elämään. Omaohjaaja pyrkii luomaan nuoren kanssa luottamuksellisen tunnesuhteen, jossa tarjotaan erilaisin vuorovaikutuksen keinoin korvaavia ja eheyttäviä tunnekokemuksia. Omaohjaajan tehtävänä on tarjota huolenpitoa, turvallisuutta ja luotettavuutta lapsen kasvun, kehityksen ja itsenäistymisen tukemiseksi. Omaohjaaja tekee suunnitelmallista, pitkäjänteistä ja tavoitteellista työtä lapsen eteen, yhdessä työyhteisön sekä muun moniammatillisen yhteistyöverkoston kanssa.

Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodissa kaivataan omaohjaajatyön kehittämistä. Tämä opinnäytetyö on toiminnallinen ja sillä on merkitystä Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodin toiminnan kehittämiseen. Käytimme alan kirjallisuuden lisäksi sähköistä kyselyä aineistonkeruumenetelmänä ja tiedonkeruun eri vaiheissa otimme huomioon asiakasryhmän monikulttuurisuuden. Sähköisen kyselyn vastauksien pohjalta laadimme erillisen ohjeistuksen omaohjaatyöskentelystä Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodille.

2 OPINNÄYTETYÖN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Opinnäytetyön alkutilanne

Päätimme tehdä opinnäytetyön neljän hengen ryhmässä, koska uskoimme saavamme enemmän erilaisia näkökulmia työhön ja toisaalta myös tukea työn tekemiseen toinen toisiltamme. Aloitimme opinnäytetyön työstämisen jo keväällä 2017, mutta kirjoittaminen ajoittui vasta saman vuoden syksylle. Jokaisella ryhmämme jäsenistä on aikaisempaa työkokemusta sosiaalialalta ja myös yhteistä kokemusta sosionomiopiskeluista, joten työtä oli näin ollen helppo lähteä tekemään yhdessä.

Yksi opinnäytetyöryhmämme jäsenistä suoritti keväällä 2017 syventävän harjoittelunsa Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodissa. Harjoittelun aikana kävi ilmi, että omaohjaajatyöskentelyä kotouttamisen tukena tulee kehittää selkeämpään ja johdonmukaisempaan suuntaan. Yksikön johtaja itse ehdottikin, tarttuisiko harjoittelussa oleva ryhmänsä kanssa haasteeseen ja lähtisi kehittämään toimintaa opinnäytetyön merkeissä.

2.2 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja näkökulma

Opinnäytetyömme tarkoituksena on kehittää omaohjaajamenetelmä näkyvämmäksi ja entistä selkeämmäksi Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodissa. Opinnäytetyömme tavoitteena on luoda kirjallinen omaohjaajatyön ohjeistus kotouttamisen tueksi Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodille. Selvitämme, mitkä ovat omaohjaajan tehtävät, mikä on omaohjaajan rooli ja merkitys sekä mitkä periaatteet ohjaavat omaohjaajatyöskentelyä.

Keskusteluissa toimeksiantajan kanssa tärkeimpinä asioina joita tietoperustassa tulee käsitellä, nousi esille alaikäisen lapsen turvapaikkaprosessi, kotoutuminen ja kotouttaminen Suomessa ja omaohjaajatyöskentely menetelmänä.

3 HARTOLAN RYHMÄKOTI RY:N PERHERYHMÄKOTI

3.1 Henkilökunta, asukkaat ja toimintaympäristö

Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkoti on tällä hetkellä ainut Päijät-Hämeen alueella toimiva alaikäisten yksin maahan tulleiden oleskeluluvan saaneiden turvapaikanhakijoiden asumisyksikkö. Perheryhmäkotien tarve nousi maassamme nopeasti syksyllä 2015 alaikäisten turvapaikanhakijoiden saavuttua maahan ja heidän saatuaan oleskelulupia. Yksikkö käynnistyi tammikuussa 2016 vastaanottokeskuksena eli ryhmäkotina, elokuusta 2016 alkaen yksikkö toimi hybridiperheryhmäkotina eli yhdistettynä ryhmä- ja perheryhmäkotina. Marraskuussa 2016 yksikkö muuttui virallisesti perheryhmäkodiksi ja siirtyi Hämeen ELY-keskuksen ohjaukseen. Alaikäiset lapset tarvitsivat kuntapaikan ja sen myötä pysyväisasumisen järjestämisen, mikä Hartolan osalta muodostui perheryhmäkotitoiminnaksi. Hartolan perheryhmäkoti on yksi maamme suurimmista yksiköistä eli on 20-paikkainen. Suurin osa asukkaista on tällä hetkellä 17- vuotiaita lapsia. Lapset ovat lähteneet turvapaikanhakijoiksi Afganistanista, Irakista, Iranista ja Pakistanista. Lapsilla on joko Afganistanin tai Irakin kansalaisuus, Iranissa tai Pakistanissa asuneet lapset elivät kyseisissä maissa laittomasti. Perheryhmäkodissa työtä ohjaavat lastensuojelulaki, ulkomaalaislaki, kotouttamislaki sekä sosiaalihuoltolaki. (Tölkö 2017.)

Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkoti toimii rauhallisella rivitaloalueella lähellä Hartolan keskustaa. Käytössä on kaikkiaan kuusi asuntoa, joista neljässä asuu lapsia. Asunnoissa on neljä huonetta ja keittiö, ja kodeissa asuu enimmillään viisi lasta. Kotien lisäksi käytössä on toimistohuoneisto, joka toimii muun muassa työntekijöiden työskentely- sekä taukotilana. Yksi perheryhmäkodin asunnoista on nimetty Olohuoneeksi, joka toimii kaikkien yhteisenä tilana. Siellä lapset voivat viettää aikaa esimerkiksi elokuvan katselun merkeissä, pelejä pelaillen tai viettäen yhteisiä juhlia. Olohuone toimii myös yöpaikkana muilta paikkakunnilta tulevien ystävien vierailuilla. Työvuoroissa työskentelee päiväsaikaan yksi ohjaaja yhtä kotia kohden ja

yövuoroissa on kaksi ohjaajaa, jotka vastaavat koko perheryhmäkodista. Perheryhmäkodin yhteistyötahoina ovat muun muassa Hartolan kunta, Hämeen ELY-keskus, kunnan sosiaalitoimi eli Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymä, Hartolan yhtenäiskoulu sekä Hartolan terveysasema. (Tölkö 2017.)

Perheryhmäkodin toiminnasta vastaa yksikönjohtaja. Tämän hetkinen työntekijämäärä on 18 työntekijää (tässä mukana yksikönjohtaja ja vastaava ohjaaja) ja neljä sijaista. Työntekijöillä on eri alan ammatillista koulutusta kuten maisteritutkinto tai maisteriopinnot kesken, nuoriso- ja vapaa-ajanohjaajia, lähihoitajia, yhteisöpedagogeja, sairaanhoitajia, sosionomi sekä kohta valmistuva sosionomi. Osaamista kartutetaan koko ajan työn kautta, mentoroinnilla sekä lisäkoulutuksilla. (Tölkö 2017.)

Päivittäin työntekijöillä on vuoronvaihtoraportit, joissa kerrotaan päivän kulusta ja työvuoron tärkeimmät tapahtumat. Työntekijöillä on käytössään viesti- ja kirjausjärjestelmä Nappula. Perheryhmäkodin työntekijöille järjestetään työnohjausta noin kerran kuukaudessa työyhteisöpäivänä. Pyrkimyksenä on, että kaikki vakituiset työntekijät pääsevät osallistumaan työnohjaukseen. Sijaisten osallisuus työnohjauksiin vaihtelee suuresti järjestämisvaikeuksien vuoksi. Työnohjaus keskittyy tällä hetkellä niin sanottuun case -tyyppiseen työnohjaukseen syventyen asukkaiden problematiikkaan, työntekijöiden hyvinvointiin ja kulloiseenkin ajankohtaiseen tarpeeseen. Aiemmin keväällä työnohjauksessa on keskitytty työyhteisön rakenteiden luomiseen. (Tölkö 2017.)

Turvapaikkaprosessin aikana yksin maahamme tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat asuvat useimmiten alaikäisille tarkoitetuissa ryhmäkodeissa. Oleskeluluvan saatuaan he siirtyvät yleensä perheryhmäkoteihin. ELY-keskukset ohjaavat perheryhmäkotien toimintaa ja ryhmäkotien toimintaa ohjaa Maahanmuuttovirasto. Kunta myöntää alaikäiselle kuntapaikan. Se merkitsee asumisen lisäksi, että kunta sitoutuu antamaan tarvittavat peruspalvelut. Kunta voi perustaa lapsille ja nuorille tarkoitetun perheryhmäkodin tai muun asuinyksikön sovittuaan asiasta oman alueensa ELY-keskuksen kanssa tai kunta voi hankkia

palvelut myös ostopalveluna yksityiseltä tai kolmannelta sektorilta. Yksikön perustamisesta, lasten ja nuorten sijoittamisesta, kotoutumista edistävien palvelujen järjestämisestä ja niihin liittyvistä korvauksista sovitaan yhdessä alueen ELY-keskuksen kanssa. Ilman huoltajaa olevan lapsen turvallinen huolenpito ja kasvatus järjestetään perheryhmäkodissa, tuettuna perhesijoituksena tai esimerkiksi tukiasumisyksikössä. Lasten ja nuorten määrää sekä henkilöstöä koskevan lainsäädännön osalta kotoutumislaisia viitataan lastensuojelulakiin. Lastensuojelulain toteutumisen osalta yksiköitä valvoo Aluehallintovirasto eli AVI. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017b.)

Alaikäisille turvapaikanhakijoille tarkoitetuissa ryhmäkodeissa on yleensä asukkaita kymmenestä kahteenkymmeneen. Ohjaajina ryhmäkodeissa toimivat sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset. Ohjaajat työskentelevät kolmivuorotyössä, siispä ohjaajia on paikalla ympärivuorokautisesti. Jokaisella ryhmäkodissa asuvalla alaikäisellä on oma edustaja, joka valvoo lapsen edun toteutumista ja toimii lapsen apuna viranomaisasioissa, kuten turvapaikkahakemuksen käsittelyyn kuuluvissa asioissa. (Maahanmuuttovirasto 2017a.) Tukiasumisyksioissä työ painottuu nuoren itsenäisen elämän tukemiseen ja ohjaamiseen (Snellman 2012, 5-6).

3.2 Perheryhmäkodin arvot ja toiminta- ajatukset

Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodissa lapsi huomioidaan yksilöllisesti ikä ja kehitystaso huomioon ottaen. Jokaisella lapsella on oikeus kokea olevansa hyväksytty omana itsenään. Lapselle tehdään henkilökohtainen kotoutumissuunnitelma, jonka laatimisessa on mukana monialainen tiimi. Tähän tiimiin kuuluvat lapsi, lapsen edustaja, perheryhmäkodin johtaja, vastaava ohjaaja, lapsen omaohjaaja, kouluterveydenhoitaja, opettaja, Päijät- Hämeen hyvinvointikuntayhtymän sosiaalityöntekijä sekä tulkki. (Tölkö 2017.)

Säännöllinen ja ennakoitava arkielämä, yksilöllinen huomioiminen ja varmuus omasta paikasta yhteisössä luovat turvallisuuden tunnetta

lapselle. Yhteinen arki ja kokemukset yhdistävät työntekijöitä ja lapsia. Toiminnan keskeinen ajatus on yhteisökasvatus, jolloin kaikilla yhteisön jäsenillä on demokraattiset oikeudet, mutta myös vastuut ja velvollisuudet. Nuoren osallisuutta on tuettava vahvasti. Osallisuutta tukevia arviointimenetelmiä ja välineitä ja on kehitelty osallisuutta käsiteltävien tutkimusten pohjalta. Opinnäytetyössämme nousevat osallisuutta tukevana toimintana aito kiinnostus ja arvostus nuorta kohtaan käytettyjen tutkimusten yhteenvetona. Nuori on kohdattava tasavertaisena, muttei kuitenkaan tasa-arvoisena suhteessa aikuiseen. Viime kädessä aikuisella on vastuu toiminnasta osallisuutta ohjaavissa tilanteissa. Aikuisella tulee olla hyvä itsetuntemus, lapsen tuntemus ja osallisuuden tarkoitus sekä sitä tukevien keinojen hallinta. (Pyry 2012, 37-38.)

Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodilla on omat määritellyt arvonsa toiminnalleen. Työntekijät ovat luoneet yhdessä heille tärkeimmät arvot ohjaamaan työskentelyä. Arvot ovat ihmisarvo, monikulttuurisuus, turvallisuus, vastuullisuus, rehellisyys, luotettavuus ja pysyvyys, tasapuolisuus, toisen ihmisen kunnioitus, arvostus ja johdonmukaisuus. (Tölkö 2017.)

Ihmisarvo on ihmisoikeuksien perusta. Se on moraalinen ja juridinen käsite, jonka mukaan jokainen ihminen on arvokas rotuun, sukupuoleen tai ikään katsomatta. Ihmisarvon mukaisesti jokaisella on oikeus tulla kunnioitetuksi, kuulluksi ja kohdelluksi oikeudenmukaisesti. Monikulttuurisuus on kattokäsite, jolla tarkoitetaan ihmisiä, joilla on eri etninen tausta tai muu kuin suomalainen syntyperä. Inhimillisyys on toisen ihmisen arvostamista, kunnioittamista, loukkaamattomuutta ja hienotunteisuutta. (Tölkö 2017.)

Puukari ja Korhonen (2013, 99) puhuvat perusihmissuhteesta, joka toimii lähtökohtana ohjaussuhteen rakentumiselle. Tarkoituksena on yleisinhimillisellä vuorovaikutuksella viestittää toiselle ihmiselle kiinnostusta ja arvostusta. Ohjaaja näyttää olevansa lapsen puolella ja kunnioittavansa häntä. Perusihmissuhde kannattelee koko ohjausprosessin perustaa. Sen avulla luodaan arvopohjaa

ohjaussuhteeseen. Suhteen toimivuuden kannalta elintärkeää on luoda turvallista ilmapiiriä, luottamusta ja avoimuutta. Tärkeintä on aidosti kuunnella lasta, osoittaa hienotunteisuutta heitä kohtaan sekä kunnioittaa heitä ja heidän kulttuuriaan.

Turvallisuus tarkoittaa vaarojen ja uhkien poissaoloa, myös psykologisena kokemuksena. Turvallisuus esiintyy siis ilmiönä kaikkialla. Turvattomuuden tunne voi kummuta lapsella yllättäen mielen sisältä tilanteissa, joissa ei ole konkreettista vaaraa, mutta silti lapsi kokee tilanteen uhkaavaksi. Näissä yhteyksissä puhutaan traumaista, jotka kumpuavat menneisyydestä. Usein tilanteet ovat niin sanottuja rajaamistilanteita eli voiko toimia näin tai voiko saada jotain. Lapsen reaktio kyseiseen tilanteeseen voi olla tämän takia suhteettoman voimakas. Työ perheryhmäkodissa on hyvin vastuullista ja työtä ohjaavat monet lait. Vastuullisuus toiminnasta viranomaisia kohtaan on oma osansa, mutta vastuu alaikäisten lasten ohjaamisesta, kotouttamisesta sekä turvallisuudesta on toinen osa. Rehellisyys, luotettavuus ja pysyvyys ovat tärkeitä elementtejä lapselle, itselle, yhteisölle sekä yhteiskunnalle. Nämä luovat turvallisuuden tunnetta ja antavat ihmisen elämään vakinaisuutta ja vakautta. (Tölkö 2017.)

Toisen ihmisen kunnioittaminen on ihmissuhteiden perusarvo. Siihen kuuluu avoimuus, kuunteleminen, rehellisyys, toisen arvostaminen, avoin vuorovaikutus, kaunis käytös sekä tasa-arvoinen kohtelu. Arvostus on erilaisten ihmisarvoa kunnioittavien asioiden ja ihmisten arvostamista. Johdonmukaisuus on toimimista samassa tilanteessa samalla tavalla eli ennustettavuutta. Johdonmukaisuudella voidaan tarkoittaa myös yhtenäisyyttä ja loogisesti toimimista samankaltaisissa tilanteissa. (Tölkö 2017.)

4 ALAIKÄISEN LAPSEN TURVAPAIKKAPROSESSI

4.1 Turvapaikka Suomesta

Turvapaikanhakijat ovat yksi pienimmistä Suomeen tulevista maahanmuuttajaryhmistä. Turvapaikanhakija on henkilö, joka maahan tullessaan kertoo poliisille tai rajavartiostolle hakevansa turvapaikkaa Suomesta. Viime vuosina eniten turvapaikanhakijoita on tullut pääosin Afganistanista, Irakista, Iranista, Somaliasta ja monista Lähi-idän maista ja Afrikasta. Turvapaikanhakuprosessissa ja tutkinnassa poliisi selvittää turvapaikanhakijan henkilöllisyyden ja turvapaikanhakureitin maahan. (Mannila & Kuitunen 2015, 125.)

Laki turvapaikanhakijoiden vastaanotosta ja maahanmuuttajia koskevista ja edistävistä toimenpiteistä tuli voimaan 1999 (Saukkonen 2013, 87). Turvapaikanhaku on pitkä ja monivaiheinen prosessi, jossa ensimmäiseksi jätetään turvapaikkahakemus. Prosessi alkaa turvapaikkahakemuksen jättämisellä, jonka jälkeen turvapaikkatutkinta aloitetaan. Poliisi ja Maahanmuuttovirasto selvittävät, mitä perusteita hakijalla on kansainväliselle suojelulle tai oleskeluluvan saamiselle. (Mustonen & Alanko 2011b, 17.)

Maahanmuuttovirasto tekee oleskelupäätöksen poliisikuulustelun, turvapaikkapuhuttelun ja maatilanteen perusteella. Turvapaikka myönnetään, jos hakijalla on perusteltu syy kotimaassaan pelätä vainoa etnisen taustansa, uskontonsa, kansallisuutensa, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen vuoksi. Toissijaisen suojelun perusteella oleskelulupa myönnetään, jos hakijaa uhkaa kotimaassaan kuolemanrangaistus, kidutus tai muu epäinhimillinen kohtelu. Turvapaikan saaneella ja toissijaisen suojelun perusteella oleskeluluvan saaneella lapsella on oikeus hakea perheen yhdistämistä. Oleskelulupa voidaan myöntää myös yksilöllisestä inhimillisestä syystä, jolloin huomioon otetaan hakijan terveydentila, side Suomeen, kotimaan elinolot ja haavoittuva asema. Tilapäinen oleskelulupa myönnetään, jos hakijaa ei terveydellisistä syistä voida palauttaa kotimaahansa tai jos

maasta poistaminen ei ole käytännössä mahdollista. (Pakolaisneuvonta ry 2017.)

Turvapaikanhakijat sijoitetaan vastaanottokeskuksiin turvapaikkatutkinnan ajaksi odottamaan vastausta hakemusprosessiin. Turvapaikanhakijoilla on oikeus saada vastaanottokeskuksesta majoitus, vastaanottoraha sekä välttämättömät sosiaali- ja terveystalvelut, tulkkipalvelut sekä muut välttämättömät peruspalvelut. Suomeen jääville myönnetään oleskelulupa useimmiten humanitaarisista syistä, koska olosuhteet turvapaikanhakijan kotimaassa ovat epävakaat ja vaaralliset esimerkiksi sodan vuoksi. Turvapaikanhakijoilla ei ole oikeutta asuinkunnan tai – kaupungin tarjoamiin kotoutumispalveluihin ennen oleskeluluvan ja kuntapaikan saamista. Henkilöllisyystodistuksen omaavat turvapaikanhakijat voivat tehdä palkallista työtä kolmen kuukauden maassaolon jälkeen. Ilman henkilöllisyyspapereita olevat voivat tehdä palkkatyötä vasta kuuden kuukauden kuluttua maahan tulon jälkeen. (Mannila & Kuitunen 2015, 25-26.)

Turvapaikanhakijalla on usein takanaan jo vuosia kestänyt hankala ja stressaava elämäntilanne kotimaassaan sekä pitkä ja vaarallinen matka uuteen maahan. Turvapaikanhakija voi kokea pelkoa ja epävarmuutta tulevasta sekä mahdollisesta kielteisestä oleskelulupapäätöksestä. Myöskin kommunikointi kantaväestön kanssa saattaa olla haasteellista ja ei onnistu siten kuten turvapaikanhakija toivoisi. (Mannila & Kuitunen 2015, 31.)

4.2 Yksin Suomeen tulleet turvapaikanhakijalapset

Yksintullut alaikäinen turvapaikanhakija on henkilö, joka ilmoituksensa mukaan on alle 18-vuotias ja saapuu maahan yksin, tai sellaisen henkilön kanssa joka ei ole hänen vanhempansa tai huoltajansa kanssa. Nuorimmat alaikäiset ilmoittautuvat yleensä tuttavien tai sukulaisensa toimesta turvapaikanhakijaksi. Yksintullut alaikäinen majoitetaan lapsille tarkoitettuun vastaanottokeskuksen ryhmäkotiin tai sukulaisperheeseen, jolloin perhe huolehtii lapsen arjesta ja vastaanottokeskus järjestää muut

palvelut. Ryhmäkodissa nuori kuitenkin omaksuu helpommin suomalaisia tapoja kuin sukulaisen luona asuessaan. (Björklund 2014, 41.)

Syyt alaikäisten lasten turvapaikanhakemiselle ovat samoja kuin aikuisilla: poliittinen epävakaus lähtömaassa, aseelliset konfliktit, vainoaminen ja köyhyys. Ei ole olemassa yhtä yleismaailmallista syytä selittämään, miten lapset ja nuoret päätyvät pakolaisiksi, jokaisen tarina on aina omanlaisensa. (Björklund 2015, 15.) Lapset ovat voineet elää yhteiskunnassa, jossa ihmisoikeuksia on loukattu eikä järjestystä ole. (Mustonen & Alanko 2011a, 11-12).

Alaikäisyksiköissä, kuten perheryhmäkodissa tehtävänä on ottaa huomioon lapsen ikä ja kehitystaso huolehtien lapsen majoituksesta, kasvatuksesta, hoidosta ja huolenpidosta. Etenkin alle 16-vuotiailla korostuu hoivan merkitys. Tukiasumisyksiköissä työ painottuu nuoren itsenäisen elämän tukemiseen ja ohjaamiseen. Tärkeää alaikäisyksiköissä on läsnäolo, ohjaus ja neuvonta. (Snellman 2012, 5-6.)

Kaikille alaikäisille yksintulleille turvapaikanhakijoille määrätään edustaja. Lain mukaan edustaja valvoo lapsen edun toteutumista, käyttää puhevaltaa lapsen henkilöä ja varallisuutta koskevissa asioissa ja valvoo, että lapsi saa asianmukaisen kohtelun Suomessa. Edustaja tekee yhteistyötä viranomaisten kanssa ja on mukana kaikissa lasta koskevissa virallisissa tapaamisissa. Edustajan tehtävä lakkaa lapsen täyttäessä 18-vuotta tai erillisestä hakemuksesta lapsen huoltajan saapuessa maahan. (Mustonen & Alanko 2011b, 19.)

4.3 Turvapaikkaprosessia ohjaava lainsäädäntö

Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodissa työtä ohjaavat lastensuojelulaki, sosiaalihuoltolaki, ulkomaalaislaki sekä kotoutumislaki. (Tölkö 2017.) Turvapaikkaprosessia ohjaava lainsäädäntö perheryhmäkodissa koostuu vastaanottolaista, jota hallinnoi ja ohjaa maahanmuuttovirasto ja sisäministeriö. Oleskelulupa prosessia taas

säätelee kotoutumislaki, jota hallinnoi ja ohjaa ELY-keskukset ja työ- ja elinkeinoministeriö. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2014, 34.)

Perheryhmäkodissa asuvien alaikäisten kohdalla sovelletaan lastensuojelulakia, jossa pääasiana on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, kuten myös tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen, mutta myös tarvittaessa erityiseen suojeluun. Kunta voi järjestää tarvittaessa lastensuojeluun liittyvät toimenpiteet myös turvapaikanhakijalapsille. Lastensuojelulain mukaan ensisijaisesti vanhemmat ja huoltajat ovat vastuussa lapsen hyvinvoinnista, mutta vastuu yksin maahan tulleista oleskeluluvan saaneista turvapaikanhakijalapsista kuuluu perheryhmäkodin ohjaajille. Lastensuojelun laatusuosituksen mukaan moniammatillisuutta, kuten myös viranomaisyhteistyötä tarvitaan, jotta lapsi saa avun oikeaan aikaan. Apu tulisi ensisijaisesti antaa lapsen luonnollisessa kasvuympäristössä, mutta myös perheryhmäkodeissa asuville lapsille avohuollon tukitoiminen antaminen on ensisijaista sijaishuoltoon nähden. Lastensuojelun keskeisinä periaatteina korostuvat tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaaminen. Lapselle on mahdollistettava osallistuminen ja vaikuttaminen itseään koskevissa asioissa, ja huomioitava myös kielellisen, kulttuurillisen ja uskonnollisen taustan tuomat vaikutuksen elämään. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2014, 19-21.)

4.4 Kotoutuminen ja kotouttaminen Suomessa

Kotoutumislaisissa on määrätty, että entistä useamman maahanmuuttajan tulee saada oikeanlainen ja oikea-aikainen tuki yksilölliseen ja perhekohtaiseen kotoutumiseen heti maahan tullessaan. Kotoutumislain mukaan viranomaisten tulee antaa maahanmuuttajalle tietoa hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan sekä suomalaisessa työelämässä, että yhteiskunnassa. Lisäksi tietoa annetaan palveluista ja muista kotoutumista edistävistä toimenpiteistä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017c.)

Kotoutuminen kuvataan kaksisuuntaisena liikkeenä, jossa samanaikaisesti uudet maahanmuuttajat asettuvat uuteen asuinmaahan ja kantaväestö

sopeutuu heihin. Toisaalta taas kotoutumisessa suuri rooli on myös kantaväestön hyväksynnällä, jonka on hyväksyttävä globaali muuttoliike nykypäivänä monimuotoisessa yhteiskunnassa. (Rasilainen 2016, 21.)

Integraatio eli kulttuuriin sopeutuminen, kuvataan parhaaksi lähtökohdaksi onnistuneelle kotoutumiselle. Kotoutumiselle on tärkeää, että turvapaikanhakija ymmärtää omat juurensa eli aikaisemman kotimaansa ja kulttuurin tuomat erot. Turvapaikanhakijan uuden identiteetin rakentumiselle välttämätöntä on uusien vaikutteiden ja arvojen sisäistäminen valikoimalla niitä oikealla tavalla. Vaikutteiden ja arvojen sisäistämiseen tarvitaan kuitenkin riittävän läheisiä ja jatkuvia suhteita valtaväestöön, unohtamatta kuitenkaan yhteyttä omaan etniseen ryhmäänsä. Ihmisen sisäinen kasvu ja kotoutumisen vaiheet, juuret uuteen yhteiskuntaan ja suhde valtaväestöön tukevat mielenterveyttä ja antavat uutta elämänsisältöä. Separaatiossa (eristäytymisessä) taas kuvataan kuinka yksilö jättää uuden ympäristönsä ja valtakulttuurin vaikutteen huomiotta. Tällöin ihminen pitää kiinni entisen kotimaansa aikaisemmin opituista normeista, kulttuurista, arvoista ja vaikutteista tiukasti kiinni. Tällaisessa tapauksessa ainoa toimeentulon mahdollisuus usein on vastenmieliseksi koetun uuden yhteiskunnan sosiaalinen tuki tai palkkatyö oman etnisen kulttuurinsa edustajien parissa. (Mannila & Kuitunen 2015, 43-45.) Yhteiskunnan tukitoimien tulisikin tukea heidän oman elämänsä vahvistamista itsetuntoa vahvistamalla ja helpottamalla heidän paikan löytämistä tasavertaisina yksilöinä yhteiskunnassamme (Mannila & Kuitunen 2015, 97).

Eri järjestöt ja vapaaehtoistyöntekijät tekevät hyvin vaikuttavaa työtä, jotta turvapaikanhakijan integraatio yhteiskuntaan voisi alkaa. Tavalliset suomalaiset ovat se kaikkein suurin ryhmä, joihin turvapaikanhakijat saavat kontakteja perheryhmäkotien ulkopuolella. Integroitumisen kannalta merkityksellisiä ovat juuri nämä arkipäivän kohtaamiset. (Jauhiainen 2017, 9.)

Kotoutuminen onkin moniulotteinen prosessi, jossa tutustutaan uusiin asioihin ja toimintatapoihin jättäen samalla vanhat tutut tavat pois.

Pakolaislapsen joutuessa eroon omista vanhemmista tai huoltajastaan voi aiheuttaa lapsen psyykkisen kehityksen kannalta vakavampia muutoksia hänen elämässään. Teini-ikäisten asettuminen uuteen kulttuuriin voi aiheuttaa ristiriitoja koulun, ystäväpiirin ja valtaväestön edustajien kanssa, koska tässä iässä nuori vielä muutenkin etsii identiteettiään. Yli 10-vuotiaan asettuminen uuteen maahan on siis varsin erilainen prosessi verraten alle kouluikäisen tai vasta koulunsa aloittaneen lapsen. (Schubert 2013, 64-71.) Yksintulleilla alaikäisillä turvapaikanhakijoilla on todettu myös olevan psyykkisiä ja mielenterveydellisiä ongelmia ja heidän nähdään olevan erityisen haavoittuvassa asemassa. Alaikäisillä turvapaikanhakijoilla on esiintynyt myös itsetuhoista ja aggressiivista käytöstä sekä unettomuutta, painajaisia ja syömishäiriöitä. (Sourander 2007, 482-483.)

Mielialat ohjaavat maahanmuuttajan kotoutumisprosessia vahvasti. Optimismia on eniten juuri maahantulon jälkeen, mutta kulttuurishokki iskee usein puolen vuoden jälkeen ja koti-ikävä valtaa mielen. Kielitaidottomuus, opiskelu- tai työpaikan puute, byrokratia ja eristyneisyys yhdessä valtaväestön kylmäkiskoisuuden kanssa alkavat painaa maahanmuuttajan mieltä vahvasti alaspäin. (Mannila & Kuitunen 2015, 48-49.) Maahanmuutto ja siitä seuraava kotoutuminen on siis siirtymävaihe elämässä, joka sisältää voimakkaita tunteita, eroja ja menetyksiä pakolaisten ja turvapaikanhakijoiden kohdalla (Alitolppa-Niitamo & Leinonen 2013, 99).

Suomi on sitoutunut noudattamaan YK:n lapsen oikeuksien yleissopimusta, joka määrittää miten alaikäisiä tulee ottaa huomioon heitä koskevassa päätöksenteossa ja sen, että heille tulee taata tarpeenmukainen suojelu ja humanitaarinen apu. Kotoutumislaisissa säädetään, että alle 18-vuotiaan kohdalla on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen etuun ja kehitykseen. Lapsen etua arvioitaessa sovelletaan lastensuojelulakia. Lastensuojelulain mukaisesti lapsen etua tulee arvioida sen perusteella, miten ratkaisut turvaavat tälle esimerkiksi tasapainoisen kehityksen ja hyvinvoinnin, turvallisen kasvuympäristön ja ruumiillisen sekä henkisen koskemattomuuden sekä kielellisen,

kulttuurisen ja uskonnollisen taustan huomioimisen. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017b.)

Kotoutuminen käynnistyy sujuvasti, kun alkuvaiheen ohjaus- ja neuvontapalveluita on saatavilla ja ne vastaavat erilaisista kulttuureista ja kieliryhmistä tulevien maahanmuuttajien tarpeisiin. Kunnan, työ- ja elinkeinotoimiston sekä muiden viranomaisten on kotoutumislain mukaisesti huolehdittava asianmukaisen ohjauksen ja neuvonnan antamisesta liittyen kotoutumista edistäviin toimenpiteisiin ja palveluihin. Kotoutumislaisissa määritettyjä viranomaisia ovat esimerkiksi Maahanmuuttovirasto, Kansaneläkelaitos, työsuojeluviranomaiset ja Verohallinto. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2017a.)

Onnistuneella kotoutumisella on monta mittaria. Ensisijaisesti tätä mitataan työllisyys, kielitaidolla, riippumattomuudella sosiaaliturvasta ja yhteisöön kuulumisella. Muita kotoutumista edistäviä asioita ovat hyvä terveydentila ja perhesuhteiden kehittyminen. Työttömyyden ollessa kolmikertainen valtaväestöön nähden asettavat kotoutumiseen suuret haasteet. Mitä pidempään maahanmuuttajat ovat asuneet täällä, sitä enemmän kielitaidon tulisi lähestyä valtaväestöä ja työllisyysprosentin tulisi nähdä kasvavan. (Rasilainen 2016, 21-23.)

5 OMAOHJAAJATYÖSKENTELY

5.1 Omaohjaajan rooli

Omaohjaajan merkitys nuoren tukena korostuu turvapaikanhakijan yrittäessä toimia suomalaisessa palveluviidakossa ja selvittää erilaisista viranomaiskäytännöistä. Nämä voivat aiheuttaa turhaa päänsärkyä monelle turvapaikanhakijanuorelle ja tuntua liian monimutkaisilta hänen näkökulmastaan. (Mannila & Kuitunen 2015, 23.) Omaohjaaja edustaa lasta ja tuo hänen ääntään kuuluviin työryhmässä sekä esimerkiksi asiakassuunnitelmanneuvotteluissa. Omaohjaaja on vastuussa siitä, että muilla työryhmän jäsenillä on tarpeellinen ja riittävä tieto lasta koskevista asioista.

Omaohjaajasuhde huomioi lapsen ja nuoren tarpeet ja on näin ollen terapeutin ihmissuhde. Hyvän ja luottamuksellisen suhteen saavutettua omaohjaajan tulee varautua ottamaan lapsen negatiivisia tunteita purkauksia vastaan. Omaohjaaja voi olla lapsen mielestä toisinaan huippu tyyppi ja toisena hetkenä maailman inhottavin ihminen. Tämä saattaa olla ohjaajalle raskasta ja kuormittavaa. Lapsi siirtää aiemmista ihmissuhteista olevia tunteita uuteen ihmissuhteeseen. Lapsi pystyy muodostamaan turvallisen suhteen ohjaajaan koeteltuaan omaohjaajaan kärsivällisyyttä ja todettuaan sen riittäväksi. (Sinkkonen 2015, 241-243.)

Perheryhmäkodin rakenteella on suuri merkitys sille, kuinka omaohjaajat pystyvät parhaiten tukemaan psyykkisesti oirehtivia lapsia. Vaikeassa tilanteessa olevien lasten kohtaamista helpottaa se, että organisaatiossa on selkeät rakenteet ja sopiva työmäärä. Sosiaalialan työssä lapsen auttamiseen sitoutuminen, tilanteeseen eläytyminen ja työn emotionaalisuus lisäävät uupumisriskiä. Monet erilaiset tunteet nousevat asiakassuhteissa pintaan, kuten myötätunto, suru, ilo, viha, epätoivo ja toivo. (Juhila 2006, 188-189.)

Maahanmuuttaja-asiakkaiden ja lastensuojelun ammattilaisten monikulttuuriseen vuorovaikutukseen liittyy kaksoisvaatimus. Tämä

tarkoittaa sitä, että samaan aikaan asiakasta kohdellaan tasa-arvoisesti sekä erot kulttuuriset huomioiden. Arvot ja eettisyys ohjaavat työntekijää puuttumaan esimerkiksi nuoren itsetuhoiseen käyttäytymiseen, jonka katsotaan vahingoittavan yksilöitä. Työntekijät pystyvät vaikuttamaan omalla kulttuuritaustallaan asiakkaan toimintaan. Esimerkiksi toivottujen lasten kasvatustietojen voidaan perustella valtakulttuuriin kuuluvina. Toisaalta asiakkaat taas voivat selittää omaa erilaista toimintaansa kulttuuriinsa kuuluvana. (Anis 2008, 94 -101.)

Omaohjaustyötä voidaan kutsua myös omahoitajatyöksi, omaohjaajamenetelmäksi tai omahoitajamenetelmäksi. Omaohjaajatyö voidaan määritellä työmenetelmäksi tai työorientaatioksi riippuen siitä, miten sitä aiotaan toteuttaa. Näissä molemmissa tapauksissa omaohjaajatyön tueksi on olemassa monia erilaisia ammatillisia työmenetelmiä ja välineitä (Timonen-Kallio 2009, 7-17.) Työmenetelmät ja niiden vaatimat taidot perustuvat teoriapohjaan, ammatilliseen osaamiseen sekä työntekijän omaan persoonaan ja vuorovaikutustaitoihin. Vaativassa asiakastyössä tulee pyrkiä tasapuoliseen ja toimivaan vuorovaikutussuhteeseen asiakkaan kanssa. Tärkeimpiä työvälineitä ovat dialogisuus, kunnioittava vuorovaikutus ja asiakkaan aito kohtaaminen ja kuuleminen.

Yksin maahan tulleelta alaikäiseltä puuttuu erilaisia tukielementtejä, joiden perustana normaalissa tilanteessa on yleensä oma perhe. Suurimmalla osalla näistä alaikäisistä ei ole fyysistä kontaktia omaan sukuun tai perheeseen. Perushoito, kasvatustietojen ja rajojen asettaminen, joita oma suku tai perhe voisi asettaa, puuttuvat kokonaan yksin maahan tulleilta alaikäisiltä lapsilta. (Taskinen 2011, 44-45.) Omaohjaaja pyrkii luomaan lapsen kanssa luottamuksellisen tunnesuhteen, jossa tarjotaan vuorovaikutuksessa korvaavia ja eheyttäviä tunnekokemuksia. Omaohjaajan tehtävänä on tarjota huolenpitoa, turvallisuutta ja luotettavuutta lapsen kasvun ja kehityksen tukemiseksi. Omaohjaaja on henkilö, joka perehtyy omaohjattavansa asioihin, toimii lapsen asioissa asiantuntijana, rohkaisee ja huomioi lasta ja on lapselle yksi tärkeä

läheinen aikuissuhde. Omaohjaajien tärkeänä tehtävänä on saada lapset tuntemaan olonsa pärjääviksi ja hyväksytyiksi.

5.2 Lapsen osallisuus ja vuorovaikutuksellinen tukeminen

Osallisuus on laajasti ajateltuna yhteisöön liittymistä, siihen kuulumista ja siihen vaikuttamista. Merkittävää ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta on se, että jokaisella ihmisellä on mahdollisuus olla osallisena sekä mukana itselle merkittävissä asioissa yhteisössä. (Hotari, Oranen & Pösö 2009, 117.) Osallisuus viittaa yhteiseen toimintaan ja osallistumiseen. Toisaalta se on taas muiden ihmisten ja yhteiskunnan ehtoihin sopeutumista, jotka tekevät osallisuuden toivottavaksi ja mahdolliseksi. (Keskinen, Vuori & Hirsiaho 2012, 11.) Vaikuttaminen ja osallistuminen vaikuttavat vahvasti ihmisen kokemaan hyvinvointiin. Osallisuuden lisääminen, syrjäytymisen ehkäiseminen sekä hyvinvoinnin edesauttaminen edellyttävät toteutuakseen yhteisöllisyyttä. (Pieviläinen 2012, 2.)

Yksilön ja yhteiskunnan keskinäisessä vuorovaikutuksessa rakentuvat ihmisen identiteetti ja käsitys omista kyvyistä toimia ja vaikuttaa. Samaistuminen on keino, jolla ihminen määrittelee omaa identiteettiään ja toimijuuttaan. Turvapaikanhakija lapselle tarjoutuva tila toimijana voi olla joko suppeaa tai laajaa. Tavoitteena on kuitenkin tukea turvapaikanhakija lasta tasavertaiseen osallistamiseen ja osallistumiseen yhteiskunnan palveluiden käyttäjinä ja kansalaisina ottaen huomioon myös heidän kulttuurilliset erityispiirteensä. (Kaljonen & Matinheikki-Kokko 2011, 69-72.)

Ihmisillä on luontainen tarve puhua toistensa kanssa ja olla vuorovaikutuksessa toisiin. Onnistuneella ohjauksella luodaan dialogi, joka edustaa syvempää ajattelua ja kuuntelemista. Tällöin ihminen oppii tuntemaan itsensä syvemmin ja heistä tulee omien ajatustensa tarkkailijoita. Ohjauksen tavoitteena on mahdollistaa oma kehittyminen ja muuttuminen eikä niinkään löytää oikeita ja vääriä vastauksia. (Ojanen 2009, 11-27.) Tasavertaisen vuorovaikutuksen eli dialogisuuden edellytyksiä ovat avoimuus, kunnioitus ja sitoutuminen yhdessä

tekemiseen. Vuorovaikutuksessa jokainen osallistuja on aktiivinen ja jokaisella on yhtäläinen oikeus ja arvo olla mukana dialogissa. Dialogisuudella pyritään siis yhteisen ymmärryksen rakentamiseen.

Ammatillisessa vuorovaikutuksessa on tärkeää luoda yhteinen kieli asiakkaan kanssa. Jokainen asiakas on erilainen ja vuorovaikutustaidot ovat hyvin yksilöllisiä. Työntekijän tulee tunnistaa asiakkaan tarpeet ja löytää keinoja, joilla luoda hyvää vuorovaikutusta. Vuorovaikutus on kuitenkin kaiken työskentelyn pohja, jolle yhteistyö rakentuu. Mikäli työntekijä pystyy rakentamaan hyvän suhteen asiakkaaseen, on hänen helpompaa tuoda sellaisia asioita ilmi, mitkä eivät välttämättä miellytä asiakasta. Luottamusta osoittaa myös tilanteet, jossa asiakas kykenee ilmaista tunteitaan ja työntekijä kykenee ottamaan niitä vastaan. Tällöin vuorovaikutus on jäsenneltyä, jossa tulee esiin työntekijän ja asiakkaan roolit. (Vilen, Leppämäki & Ekström. 2006, 23-24.)

Arkilähtöisyys työmenetelmänä on yleistymässä. Arkilähtöisen työn tavoitteena on pyrkiä vuorovaikutukselliseen toimintaan ja yhteisen tulkintasuunnan löytämiseen. Menetelmän avulla pyritään muodostamaan mahdollisimman tarkka kuva asiakkaan todellisuudesta, ymmärtää sitä ja auttaa asiakasta ymmärtämään sitä itsekkin. Dialogisuus ja kommunikatiivisuus ovat olennainen osa arkilähtöistä työtä. Jokaisella on omat tulkintansa tilanteista ja niitä pyritään ymmärtämään kuuntelemalla ja yhdessä toimien. Työskentelyn tavoitteena on auttaa ja tukea asiakasta omassa arjessaan ja sen sujuvuudessa. Lähtökohtana arkilähtöisessä työmenetelmässä on yksilön voimavaraistaminen sekä kasvun edistäminen. (Hovi-Pulsa 2011, 85-97.)

Sosiaaliohjaus on tärkeä osa ja tuki työskennellessä alaikäisten turvapaikanhakijoiden kanssa. Sosiaaliohjaaja on asiantuntija asiakkaan kohtaamisessa. Ohjaajalla tulee olla vahvaa osaamista yhteistyö-, vuorovaikutus- ja ihmissuhdetaidoissa. Edellytys toimivalle yhteistyölle on luottamuksellinen sekä vastavuoroinen suhde asiakkaan ja ohjaajan välillä. (Käkönen 2010, 15-16.)

5.3 Monikulttuurinen ja moniammatillinen ohjaustyö

Ohjaus on ammatillista toimintaa, jossa mahdollistetaan yksilöä selventämään ja tunnistamaan elämäntoimintojaan siten, että hän voi elää paremmin elämäänsä. Ohjauksen tarkoituksena on tarjota yksilölle aikaa, tilaa ja arvostusta, jotta hänellä on mahdollisuus pohtia ja selkiyttää elämäntilannettaan ja kehittää tapoja elää voimavaraistuneena. (Vanhalakka-Ruoho 2014, 33-34.)

”Ohjaus on määrätietoista keskusteluun perustuvaa toimintaa, jonka tarkoituksena on auttaa ohjattavaa pohtimaan ja ratkaisemaan elämänsä ongelmia ohjaajan avustuksella”
(Näkki & Sayed 2015, 9-10.)

Puukari ja Korhonen (2013a, 32-33) toteavat monikulttuurisen ohjauksen edistävän merkittävällä tavalla maahanmuuttajien kotoutumista. Monikulttuurisella ohjauksella tarkoitetaan sellaista ammatillista kohtaamista, jossa ohjattava ja ohjaaja tulevat eri kulttuureista, puhuvat eri kieltä tai edustavat erilaista etnistä ryhmää. Tärkeää kohtaamisissa on ymmärtää ja osata ottaa huomioon kulttuuristen erojen merkitykset ja huomioida kulttuurieroista nousevat haasteet ja jännitteet. Jokainen yksilö kuuluu erilaisiin yhteisöihin, jotka vaikuttavat merkittävästi hänen valintoihin ja elämäänsä. Ohjaajan tulee osata ottaa huomioon ohjattavien yksilölliset erot ja pyrkiä löytämään ratkaisuja kysymyksiin.

Monikulttuurillisessa ohjauksessa tavoitteena on muotoutua toimintaympäristön mukaan ja ohjaus on myös ammatillista kohtaamista. Ohjaajan monikulttuurillinen tietoisuuden lisääminen luo ohjattaville laajempia mahdollisuuksia itsensä toteuttamiselle. Ohjaajalle monikulttuurinen työskentely antaa puolestaan mahdollisuuden laajentaa näkemystään maailmasta. (Lairio & Leino 2007, 49- 52.) Ohjaussuhde nähdään yhteistyösuhteena, jossa ohjaaja on ohjausprosessin asiantuntija ja asiakas oman elämänsä asiantuntija (Vanhalakka-Ruoho 2014, 61).

Puukarin ja Korhosen (2013b, 48-51) mukaan olemme tottuneet ajattelemaan omakulttuurikeskeisesti ja eri etnisestä ryhmästä tuleva henkilö edustaa meille erilaisuutta. Yhteisöjen ongelmana nähdään olevan sellaiset oletukset, joissa nähdään kaikkien työyhteisössä kuuluvien henkilöiden omaavan samanlaiset tavat, tarpeet ja odotukset jonkin asian suhteen. Työntekijät voivat myös tiedostamattaan olettaa, että toinen on samankaltainen kuin itse on. Toimiessaan vain oman kulttuuripiirimme sisällä, näitä oletuksia ei ole joutunut tutkimaan tai haastamaan. Työpaikkojen henkilöstö edustaa usein eri etnisiä ryhmiä ja Suomen työikäinen väestö muuttuu koko ajan monimuotoisemmaksi. Tämä haastaa työyhteisön jäseniä pohtimaan omia työkäytäntöjään ja millä tavoin on totuttu keskustelemaan työhön liittyvistä kysymyksistä.

Moniammatillisen yhteistyön käsitettä on käytetty varsin monimerkityksellisesti jo 1980-luvulta asti ja on hyvin epämääräinen sisällöltään. Sitä on käytetty apuna kuvattaessa monenlaisten asiantuntijoiden ja ammattilaisten yhteistyön tapaa. Sitä voidaan kuvata eräänlaisena sateenvarjokäsitteenä, joka pitää allaan hyvin erilaisia yhteistyötapoja ja muotoja. Keskeiseksi kysymykseksi moniammatillisessa yhteistyössä nousee se, miten voidaan dialogisesti ja prosessinomaisesti kasata kokonaisvaltaisesti kaikki tieto ja osaaminen yhteen asiakkaan hyväksi. (Isoherranen, Nurminen & Rekola 2008, 32-33.)

Oleellisinta tiedon kokoamisen onnistumisessa ovat vuorovaikutustaidot eri asiantuntijoiden kesken. Osallistujilta vaaditaan kykyä taitavaan dialogiin eli keskusteluun sekä organisaatiolta ja verkostoilta siihen mahdollistavia rakenteita. Yhteistä merkitystä etsivä asiantuntijoiden ja ammattilaisten avoin dialogi on silloin erityisen tarpeellista.

Moniammatillinen työskentely on käsitteenä hyvin erilainen ja laajempi kuin moniammatillinen tiimityö, joka on hyvä erottaa jo varhaisessa vaiheessa peruskäsitteestä. (Isoherranen ym. 2008, 34.)

Moniammatillisuudessa pitää ratkaista ja selvittää omaa erityisosaamista ja asiantuntijuutta, ja toisaalta pystyttävä rakentamaan ryhmän kokonaisvaltaista osaamista. Jos asiantuntija ei itse tunnista oman

ammattitaitonsa ja tietonsa erityisluonnetta, hän ei välttämättä anna ratkaisevia tietoja asiantuntijaryhmän yhteiseen käyttöön. Asiantuntijoiden tehtävänä on siis koota hyvinkin erilaisista näkökulmista yhteneväinen kokonaisnäkemys ja näin ollen yhteinen tavoite johon tähdätä. (Isoherranen ym. 2008, 41- 44.) Ohjaajalta vaaditaan ammatillista herkkyyttä, jotta hän pystyy havaitsemaan kunkin asukkaan avun ja tuen tarpeet, ja kykenee rakentamaan omaa toimintaansa ja yhteistyöverkoston toimintaa asukkaan tilanteen huomioiden (Helminen 2016, 222).

Perheryhmäkodin ohjaajat tarvitsevat työssään kielellistä ja kulttuurista osaamista, sillä Suomeen saapuneet alaikäiset turvapaikanhakijat ovat vasta maahan saapuneita lapsia ja nuoria, jotka ovat kotoisin eri maista ja kulttuureista. Työntekijän ja asiakkaan erilaiset kulttuurilliset taustat voivat aiheuttaa väärinymmärryksiä vuorovaikutussuhteissa ja näin ollen vaikeuttaa työskentelyä. Työssä tärkeää on muistaa se, että asiakastyössä asiakas kohdataan enemmän yksilönä kuin oman kulttuurinsa edustajana. (Anis 2008, 85-90.)

Lapset omaksuvat yleensä aikuisia nopeammin uuden maan kulttuuria. Yksilön identiteetissä on myös erilaisia puolia, jotka tulevat esille tai korostuvat eri tilanteissa. Erityisesti nuorille on tyypillistä oman identiteetin etsiminen ja erilaisten roolien ja identiteettien kokeileminen. Maahanmuuttajataustaisten nuorten kohdalla puhutaan myös hybridi identiteetistä, jossa nuori yhdistää usean eri kulttuurin piirteitä osaksi omaa identiteettiään. Ruoka- ja juhlaperinnettä voi laajentaa lapsen tottumusten mukaan sekä hankkia lapselle leluja, elokuvia ja kirjoja, joissa on lasta itseään muistuttavia henkilöitä. Lapsen äidinkielen ja kulttuurin ylläpitämistä tukee myös yhteydenpito lapsen kanssa samaa kieltä ja kulttuuria jakaviin ihmisiin. Lapselle on tärkeä saada kokemus, ettei hän ole ainoa, jolla on erityinen tausta ja elämäntilanne. Jokaisella lapsella, myös maahanmuuttajalapsella tulee olla mahdollisuus läheisiin, pysyviin ja turvallisiin ihmissuhteisiin. (Niekka 2010, 14-20.)

5.4 Vakauttaminen työmenetelmänä

Jokaisella perheryhmäkodissa asuvalla lapsella on traumaperäisiä dissosiaatiohäiriötä (ruumiillinen tai kognitiivinen oire). Lapsi on nähnyt tai kokenut jotain sellaista, mikä on järkyttänyt hänen normaalin sietokyvyn. Trauman seurauksena lapsi ei yksin pysty selvittämään traumaattiseen tapahtumaan liittyviä tunteitaan ja ajatuksiaan vaan tarvitsee moniammatillisen tiimin tuekseen. Olennainen riskitekijä traumaperäisten häiriöiden kehittymisen kannalta on juuri sosiaalisen tuen puuttuminen. Ihmisen traumatisoituminen riippuu kahdesta eri tekijästä: tapahtuman objektiivisista piirteistä ja yksilön subjektiivisista piirteistä, jotkut tapahtumat myöskin traumatisoivat helpommin kuin toiset (Van Der Hart, Nijenhuis & Steele 2009, 23-24.) Trauman oireet voivat olla pysyviä, ajoittaisia tai vuosikausia piilossa pysyviä eivätkä oireet yleensä ilmene yksin vaan oireyhtyminä (Levine 2008, 161).

Vakauttaminen on asiakaslähtöinen työskentelytapa, jolla pyritään vähentämään dissosiaatio-oireita. Vakauttamisen tavoitteena on ihmisen psyykkinen tasapaino ja fyysisten oireiden väheneminen. Asiakkaan oppiessa vakauttamaan ja palauttamaan itsensä nykyhetkeen voidaan hoidossa edetä ja ryhtyä vähitellen käsittelemään dissosiaation syitä. (Van der Hart ym. 2009, 247 - 248.)

Vakauttamisvaiheessa tavoitteena on luoda asiakkaan arkeen selkeyttä esimerkiksi päivärytmin luomisella, unirytmillä ja säännöllisillä ruokailuajoilla. Pyrkimyksenä on tilanteen tasapainottaminen ja turvallisuuden tunteen luominen. (Litsilä 2017.) Vakauttamisvaiheessa pyritään rakentamaan hoidolle luottamus pohja, vähentämään traumaperäisten oireiden häiritsevyyttä sekä vakauttamaan potilaan elämäntilanne. Silloin, jos potilaalla on useita psykiatrisia liitännäisongelmia tai riittämätön tukiverkko, hoidossa ei välttämättä edetä tätä vaihetta pidemmälle. (Trauma ja dissosiaatio 2006-2017.)

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS JA MENETELMÄT

6.1 Sähköinen kysely aineistonkeruumenetelmänä

Opinnäytetyömme on toiminnallinen, johon sisältyi laadullinen tutkimus sähköisen kyselyn muodossa. Opinnäytetyömme käsittelee perheryhmäkodin omaohjaajatyöskentelyä kotoutumisen tukena. Pohjana toiminnalliseen opinnäytetyöhömme käytimme monipuolisesti alan kirjallisuutta sekä laadimme omaohjaajille sähköisen kyselyn.

Toiminnallisen opinnäytetyön tarkoituksena on tuottaa jokin tuotos. Se eroaa tutkimuksellisesta opinnäytetyöstä siten, että tutkimuksellisessa opinnäytetyössä syntyy puolestaan uutta raportoitavaa tietoa. (Salonen 2013, 5-6.) Tutkimuskäytännöt ovat väljempiä toiminnallisessa opinnäytetyössä eikä siinä välttämättä käytetä tutkimuksellisia menetelmiä. Toiminnallinen opinnäytetyö voidaan toteuttaa esimerkiksi laatimalla opas, ohjeistus, vihko, kirja, kotisivut, posterit tai laatukäsikirja. Konkreettisen työn toteutuksen lisäksi toiminnalliseen opinnäyte työhön kuuluu myös sen toiminnan raportointi. (Vilkka & Airaksinen 2003, 9, 129; Salonen 2013, 25–26.)

Tässä opinnäytetyössä selvitimme perheryhmäkodin työntekijöille tehdyn sähköisen kyselyn avulla, millaisena he näkevät omaohjaajuuden, minkälaisia haasteita omaohjaajuudessa tällä hetkellä on ja missä asioissa on vielä kehitettävää. Pidämme omaohjaajatyön toimivuutta tärkeänä alaikäisen yksin maahan tulleen turvapaikanhakijan tulevaisuuden kannalta. Syrjäytymistä voidaan ehkäistä oikeanlaisella ohjauksella ja tuella ja tärkeää onkin lapsen yhteiskuntaan integroitumisen tukeminen tarpeeksi ajoissa (vrt. Ollila 2008, 168-170).

Idea sähköiseen kyselyyn ja siitä saatujen vastausten käyttämiseen omaohjaajatyön ohjeistuksen pohjana tuli toimeksiantajalta. Sähköiseen kyselyyn vastattiin anonymisti ja se vaikutti varmasti siihen, että saimme oikeasti realistisia vastauksia. Kyselymme kautta vastaajat pystyivät tarkastelemaan omaohjaajuutta yksilöllisestä näkökulmasta ja meille

hahmottui, miten kukin vastaaja kokee omaohjaajuuden.

Omaohjaajuuteen liittyy erilaisia kokemuksia, mitkä ovat muokanneet vastaajien ajatuksia. Merkityskokonaisuudet ilmenevät ihmisen toimintana, ajatuksena ja päämäärien asetteluina. (vrt. Vilkkä 2008, 34-37.) Kyselyssä meidän oli tärkeää erottaa vastaajien käsitysten ja kokemusten välisiä eroja.

Opinnäytetyössämme saatujen sähköisen kyselyn vastauksien perusteella pyrimme kehittämään Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodin omaohjaajatyöskentelyä, jotta se tukee mahdollisimman hyvin alaikäisten ja täysi-ikäistyvien turvapaikanhakijoiden kotoutumista. Tavoitteenamme oli yhdistää teoretieto, käytännöllisyys ja ammatillisuus sujuvasti yhteen. Sovelsimme opinnäytetyömme työelämän tarpeisiin, jonka avulla pyrimme kehittämään asiakastyön käytäntöjä. Päämääränämme oli myös se, että opinnäytetyömme on käytännönläheinen työelämälähtöinen ja ajankohtainen. (vrt. Vilkkä 2008, 14-15.)

Kysely lähetettiin 15:lle vakituiselle työntekijälle heidän työ sähköposteihinsa ja vastauksia saimme määräaikaan mennessä kymmenen. Tulevasta kyselystä lähetettiin ennakotiedote Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodin seinälle noin viikkoa aikaisemmin. Kyselyn vastaamiseen oli aikaa kaksi viikkoa, minkä jälkeen kysely sulkeutui. Kyselyn vastaukset saimme anonymisti ja reaaliaikaisesti vastausjärjestyksessä. Kyselyn sulkeuduttua analysoimme vastaukset ensin pareina ja lopuksi yhdessä.

Kyselyn vastauksien pohjalta laadimme erillisen ohjeistuksen omaohjaajatyöskentelystä Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodille (LIITE 1). Pystyimme hyödyntämään vastauksia siihen, millaista tarvetta omaohjaajuuden kehittämiseksi Hartolan perheryhmäkodissa on ja laatimaan ohjeistuksen kyseiseen yksikköön sopivaksi.

Sähköisen kyselyn avulla saimme opinnäytetyöhömme työntekijöiden äänen kuuluviin. Tiedämme, että Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodin lapsilla on myös oma näkemys omaohjaajatyöskentelyn toimivuudesta, mikä

olisi tuonut erilaista näkökulmaa opinnäytetyön tekemiseen. Päätimme kuitenkin jo opinnäytetyön alkuvaiheessa keskittyä työntekijöihin. Halusimme kyselyn avulla osallistaa työntekijöitä omaohjaajatyön ohjeistuksen tekemiseen, jotta se tukee heidän työskentelyään Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodissa.

6.2 Sähköisen kyselyn teemat

Ennen sähköisen kyselyn toteuttamista välitimme työntekijöille tiedon opinnäytetyön ja sähköisen kyselyn merkityksestä työmme kannalta. Muistutimme myös, että kyselyyn vastaaminen tapahtuu anonyymisti ja luottamuksellisesti. Kyselyyn osallistuminen oli työntekijöille vapaaehtoinen ja lopullisessa analysoinnissa tuli ottaa huomioon luotettavuus kyselyyn vastanneiden lukumäärään nähden. Opinnäytetyön aineiston hankintamenetelmänä käytimme sähköistä teemakyselyä. Teemakysely lähetettiin Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodin työntekijöille.

Teemakyselyn käyttöä voidaan pitää perusteltuna laadullisessa tutkimuksessa, koska tutkittavien näkökulmat ja ääni pääsevät siinä parhaiten esille. Kyselyn hyvänä puolena voidaan pitää avointa muotoa, jossa vastaajat saavat mahdollisuuden vastata kyselyyn vapaamuotoisesti ja anonyymisti. (Vilkkä 2017, 64.) Valitsimme kyselyn muodoksi sähköisen kyselyn, joka mahdollistaa myös kyselyn vastaamiseen juuri silloin, kun itselle parhaiten sopii. Käytimme avoimia, kuvailevia kysymyksiä, joihin ei voi vastata ainoastaan kyllä tai ei. Kysymyksissä etenimme etukäteen mietittyjen teemojen mukaisesti eli tiettyjen keskeisten teemojen ja niihin liittyvien tarkentavien kysymysten mukaan. (vrt. Vilkkä 2017, 64.)

Teemakyselyssä oli kolme teemaa, ja jokaiseen teemaan liittyi kahdesta kuuteen tarkentavaa kysymystä. Teemat nimesimme seuraavasti: (1) *omaohjaajan rooli ja merkityksellisyys*, (2) *arkilähtöisyys kotouttamisessa* ja (3) *oman työn reflektointi*. Halusimme saada omaohjaajuudesta kotouttamisen tukena tarpeeksi kattavan kuvan, johon valitsemamme

kolme teemaa vastaavat hyvin. Kaikki valitut teemat pohjautuvat tämän opinnäytetyön teoriaosuuteen omaohjaajuudesta sekä kotouttamisesta.

6.3 Kyselyn analysointi

Laadullisen tutkimuksen sanotaan olevan pätevä, kun tutkittava kohde ja tulkittu materiaali ovat yhteneväisiä (Vilkka 2017, 148). Aineistoa saimme kymmeneltä vastaajalta 15:sta työntekijästä. Kysymyksiä oli 11 ja viimeisimpänä muuta lisättävää -kohta. Jokainen vastaaja vastasi jokaiseen kysymykseen ja kolme vastaajaa oli kirjoittanut myös viimeiseen muuta lisättävää- kohtaan palautetta. Vastauksissa esiin nousseet teemat vastasivat osittain opinnäytetyössämme käsiteltyjä aihealueita mutta muutama uusikin aihealue nousi esille.

Analysoimme kaikki vastaukset pareittain keräämällä kyselyn vastauksista nousseet teemat yhteen, ryhmittämällä samankaltaiset vastaukset keskenään ja tekemällä niistä päätelmiä. Kiinnitimme huomion siihen, mitkä asiat toistuivat vastauksissa ja mitkä asiat nousivat eniten esille. Pelkistimme vastauksia myös lyhyempiin muotoihin, jolloin tarkastelu oli helpompaa.

Toisessa vaiheessa yhdistimme pareina tehdyt analysoinnit keskenään ja kävimme ne läpi vuorotellen. Kumpikin pari nosti esille keskeisimmät ja tärkeimmät havainnoinnit vastauksista. Lopuksi kävimme yhdessä vielä vastaukset ja analysoinnin läpi ja sovelsimme sen vastaamaan yhteneväistä ja johdonmukaista linjaa.

7 SÄHKÖISEN KYSELYN TULOKSET

7.1 Kyselyn tulokset

Ensimmäinen teema käsitteli *omaohjaajan roolia ja merkityksellisyyttä*. Työntekijöiltä kysyttiin, oliko heillä selkeä kuva omaohjaustyöstä perheryhmäkodissa ja vastauksia pyydettiin myös perustelemaan. Kuusi kymmenestä vastaajasta oli sitä mieltä, että heillä on selkeä kuva omaohjaajatyöstä, he tietävät mitkä tehtävät kuuluvat omaohjaajatyöskentelyyn ja kokevat saavansa tarvittaessa työyhteisöltä tukea. Kolme kymmenestä vastaajasta oli sitä mieltä, ettei selkeitä ohjeita ole annettu siitä, mitä pitäisi hoitaa lasten kanssa ja ohjaajilla on myöskin keskenään eri näkemyksiä omaohjaajan työnkuvasta. Yksi kymmenestä vastaajasta oli sitä mieltä, että ohjeistusta on, mutta silti omaohjaajan päätöksiä ei kunnioiteta, mikä taas vaikuttaa luottamussuhteeseen.

Kysyttäessä kolmea merkityksellisintä asiaa omaohjaatyössä luottamussuhteen rakentaminen omaohjattavan kanssa nousi esille viidessä vastauksessa. Muita tärkeitä pidettäviä asioita olivat: aikuisena läsnä oleminen, kiinnostus omaohjattavan hyvinvoinnista, lasten asioiden esille tuominen, arjen hallinnassa auttaminen, kotoutumisen onnistuminen ja tulevaisuuden suunnittelu yhdessä. Yhdessä vastauksessa tuotiin esille myös omaan työhön liittyvää tunnetta:

Luottamus omaohjattavaan. Tuntea työstä nauttimista. Saada kokemusta työhön.

Omaohjaajan työtehtäviin kuului vastausten mukaan omaohjaajapäivät, palaverissa ja esimerkiksi lääkärikäynnillä mukana olo, muissa virallisissa asioissa mukana olo ja edustajalle tiedottaminen, erilaiset käytännön asioiden hoitamiset arjessa, harrastusten suunnittelu, koulun kanssa tehtävä yhteistyö, nuoren tukeminen ja murheiden kuuntelu ja kuukausikoosteen kirjaaminen.

Omaohjaustyön hyötyinä useimmissa vastauksissa nähtiin luottamussuhteen rakentuminen. Yksi vastaajista vastasi:

Koen, että vakaa luottamussuhde aikuiseen auttaa nuoria tulevaisuudessa.

Luottamussuhdetta perusteltiin myös sillä, että lapsella on ainakin yksi ohjaaja, joka tietää pojan asioista ja vahvistaa näin ollen turvallisuuden tunnetta. Vastauksissa tuli ilmi myös, että omaohjaatyöllä autetaan lasta sopeutumaan suomalaiseen yhteiskuntaan ja tasa-arvoiseen kulttuuriin. Yksi kymmenestä vastaajasta oli sitä mieltä, että omaohjaajatyöskentelyllä kaikki nuorten asiat eivät jakaudu kaikille ohjaajille ja näin ollen auttaa ohjaajaa pitämään lapsen asiat helpommin kasassa.

Viisi kymmenestä vastaajasta oli sitä mieltä, ettei tarpeeksi aikaa ole omaohjattavalle käytettävissä. Kolme kymmenestä vastaajasta koki ajan riittävyyden vaihtelevan työvuorojen ja viikkojen mukaan. Loput vastaajista olivat sitä mieltä, että aikaa omaohjattavalle löytyy riittävästi.

Omaohjaajuus koettiin antoisana ja mielenkiintoisena. Sitä pidettiin myös tärkeimpänä työkaluna ohjaajana toimimisessa. Yksi kymmenestä vastaajasta koki omaohjaajana olemisen raskaana, koska paljon asioita kaatuu yksin hoidettavaksi. Haastavina asioina omaohjaatyössä vastaajat toivat esille avun tuomisen sellaiselle, joka ei sitä suostu ottamaan vastaan, raskaiden asioiden kuuleminen lapsilta ja yhteisen ajan löytäminen. Rajojen asettamista pidettiin myös haastavana, koska samalla omaohjaaja on yleensä se joka saa myös kiukun vastaan. Yksi kymmenestä vastaajasta oli myös sitä mieltä, että työyhteisö ei arvosta omien ohjaajien päätöksiä ja toimintaa.

Toisessa teemassa, joka käsitteli *arkilähtöisyyttä kotouttamisessa*, tärkeimpinä kotouttamisen osa-alueina vastaajat pitivät suomen kielen oppimista ja kulttuurin tuntemista, lakien mukaan toimimista ja virallisten asioiden hallintaa. Ylipäätään vastauksissa tuotiin esille itsenäiseen elämään valmistautumisen tärkeys, joka tarkoittaa muun muassa perusopetuksen saamista päätökseen ja järkevän rahan käytön oppimista. Lapsen omien tavoitteiden ja arjen toiminnan tukemisessa vastaajien mukaan auttaa keskustelu, kannustaminen, huomioiminen, tiedottaminen ja ennen kaikkea läsnä oleminen ja tavoitettavuus.

Kolmannessa teemassa, jossa käsiteltiin *oman työn reflektointia*, kahdeksan kymmenestä vastaajasta oli sitä mieltä, että omaohjaajatyötä tulisi kehittää heidän yksikössään enemmän lasta palvelevammaksi. Työlle toivottiin yhtenäisempää näkökulmaa, yhteistyötä ohjaajien kesken, konkreettista materiaalia, tavoitteiden tekemistä omaohjaustyön eteenpäin viemiseksi, tiedottamista ja lisää kouluttamista itsenäistymiseen liittyvistä asioista, tukea työhön ja enemmän aikaa omaohjaajatyöhön. Vastauksissa toivottiin selkeitä päämääriä omaohjaajatyöhön. Kaksi kymmenestä vastaajasta piti nykyistä tilannetta hyvänä.

Omaohjaajaparityöskentelyyn toivottiin enemmän yhteistä aikaa, yhteistyötä ja sovittuja palavereita kerran kuukaudessa, jossa seuraavaa kuukautta suunniteltaisiin yhdessä. Yksi kymmenestä vastaajasta toi esille myös "reissuvihkon" käyttöönoton hyödystä, jolloin työparin tiedonvälitys tiivistyisi. Yhdessä vastauksessa huomioitiin omaohjaustyön merkitys myös työssäjaksamiselle:

Toivoisin, että omaohjaajuus olisi oikeasti toimivaa yhteistyötä ohjaajien välillä, jolloin saisi tukea toisilta ohjaajalta, kun työ tuntuu itselle liian rankalta.

7.2 Tulosten tarkastelua

Sähköisen kyselyn tuloksista käy ilmi selkeät kehittämiskohteet ja tämän hetkiset vahvuudet omaohjaajatyössä. Henkilökunnan vastauksista nousee esiin perheryhmäkodin omaohjaajuuteen liittyvät kysymykset ja mahdollisten yhtenäistävien kohteiden paikat, vaikka olemassa onkin jo yhdessä sovittuja asioita.

Omaohjaajatyön tärkeimmiksi kehittämiskohteiksi nousivat omaohjaajatyön tehtävien ja toteutustapojen yhtenäistäminen sekä omaohjaajan ja lapsen kahdenkeskisen ajan lisääminen. Tärkeimpänä omaohjaajatyössä pidettiin aitoa läsnäoloa ja hyvän luottamussuhteen rakentamista lapsen kanssa. Keskustelulla, läsnäololla ja kannustuksella luottamussuhde lapsen kanssa saadaan toimimaan, mutta työssä nähdään silti haasteita esimerkiksi silloin, jos lapsi ei suostu ottamaan

apua vastaan. Lapsi pystyy omaohjaatyöskentelyn avulla harjoittelemaan vuorovaikutuksellista aikuiskontaktiin sitoutumista ja sopeutumista suomalaiseen yhteiskuntaan. Kotoutumisen ensisijaisina alueina vastauksissa ilmenikin suomen kielen ja kulttuurin oppiminen, ja lisäksi viranomaisasioiden hoitaminen.

Omaohjaatyö koostuu monista asioista, arjessa tukemisesta virallisten asioiden hoitoon. Vastauksista ilmeneekin, että moniammatillista työtä vaaditaan. Tällöin työ ei kuormittaisi niin paljon, koska jokainen voi keskittyä omaan osaamiseensa ja omaan työnkuvaansa. Myös omaohjaaparityöskentelyn sujuminen vaatii säännöllisiä keskusteluja ja tiedonsiirtoa työntekijöiden välillä.

8 OMAOHJAAJATYÖN OHJEISTUS

Opinnäytetyön aloituspalaverissa toimeksiantaja toivoi meidän laativan ohjeistuksen omaohjaajatyölle jo olemassa olevien käytäntöjen lisäksi. Aiemmin työyhteisössä on luotu yhdessä alustava ohje omaohjaajatyölle, eri vuorojen perustehtävät sekä "talon tavat", joihin koko henkilökuntaa on ohjeistettu sitoutumaan.

Laatimamme ohjeistus koottiin toimeksiantajalta saadun infon, sähköisen kyselyn tulosten perusteella sekä lukemamme tietoperustan avulla. Omaohjaajatyön ohjeistus antaa uusille työntekijöille selkeämmän suunnan omaohjaajatyöhön sekä toimii ohjeistuksena pidempiaikaisille työntekijöille. Ohjeistus on suuntaa antava eikä liian yksityiskohtainen. Työ perheryhmäkodissa on alati muuttuvaa, lasten täysi-ikäistyessä ja työn muuttuessa erilaisiksi tukitoimenpiteiksi kuten jälkihuolloksi. Tällöin myös omaohjaajatyön raamit ovat muuttuvaisia. Toimeksiantaja on hyväksynyt omaohjaajatyön ohjeistuksen opinnäytetyön osaksi.

Ohjeistuksessa käsitellään seuraavat asiat: lapsen saapuminen perheryhmäkotiin, omaohjaajatyöskentelyn alkaminen, omaohjaajan toimenkuva, omaohjaajaparityöskentely, tavoitteiden laatiminen ja arvioinnin toteuttaminen, huolen herääminen ja asian puheeksi ottaminen, kohti itsenäistä elämää. Ohjeistus löytyy liitteenä opinnäytetyömme lopusta.

9 POHDINTA

9.1 Luotettavuus ja eettisyys

Luotettavuuden ja eettisyyden tarkastelu koskee koko opinnäytetyöprosessia. Huomioimme koko työskentelyn ajan ratkaisujamme ja meidän oli pystyttävä ottamaan kantaa yhtä aikaa sekä analyysin kattavuuteen, että tekemämme työn luotettavuuteen. Opinnäytetyössämme noudatimme hyvää tieteellistä käytäntöä, johon Tuomen ja Sarajärven (2013, 132-133) mukaan kuuluvat esimerkiksi tarkkuus, rehellisyys ja huolellisuus niin opinnäytetyössä kuin sähköisen kyselyn tulosten analysoinnissa ja esittämisessä.

Opinnäytetyöprosessissa edellytetään ammatti- ja tutkimuseettisten periaatteiden noudattamista. Tekijöiltä vaaditaan eettistä vastuullisuutta, johon kuuluvat opinnäytetyöprosessin kaikkien vaiheiden rehellinen ja tarkka toteuttaminen. Tekijöiden on tuotava ilmi aihetta koskevat valinnat ja niiden perustelut. Tutkimuseettiset periaatteet, joita ovat tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen, vahingoittamisen välttäminen sekä yksityisyys ja tietosuojan kulkivat mukanaamme koko opinnäytetyöprosessin ajan. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6-9.) Yleiset rehellisyyden periaatteet otimme huomioon opinnäytetyön prosessin jokaisessa vaiheessa. Eettisyys opinnäytetyössämme huomioitiin tiedottamalla sähköiseen kyselyyn osallistuvilla kyselyn tavoite ja tarkoitus. Toimme myös selvästi esille sen, että kyselyyn osallistuminen oli vapaaehtoista. Kaikki kyselystä saatu tieto käsiteltiin luottamuksellisesti ja anonymisti.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan parantaa myös sillä, että tutkija pystyy katsomaan asiaa yli henkilökohtaisten ennakkoluulojen eikä sitoudu vain yhteen näkökulmaan. Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arviointiin ei ole olemassa yhtä selkeää ohjetta vaan tutkimus arvioidaan kokonaisuutena. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 134-144.) Kvalitatiivisessa

tutkimuksessa kohdejoukko valitaan tarkoituksenmukaisesti (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160).

Valitsimme kyselymme kohdejoukoksi Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodin työntekijät. Halusimme heidän näkökantansa ja kokemukset omaohjaajuudesta, jotta pystyimme näiden vastauksien pohjalta laatimaan kehittämis ehdotuksia sekä ohjeistuksen omaohjaajuudesta joka palvelee yksilöidysti juuri heitä.

9.2 Jatkokehittämis ehdotukset

Tässä esitelty kehittämis ehdotukset ovat syntyneet opinnäytetyömme tietoperustan sekä sähköisen kyselyn tulosten perusteella.

Kehittämis ehdotusten avulla Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodissa pystytään toivottavasti selkeyttämään omaohjaajatyötä sekä tekemään siitä yhtenäisempää ja johdonmukaisempaa. Perheryhmäkodin omaohjaajatyöskentely tarvitsee selkeämmät raamit, jotta työntekijöillä on yhteneväinen ja johdonmukainen ote työn toteuttamisessa. Raamien luomisella taataan myös tasapuolisuuden toteutuminen omaohjaajatyössä työntekijöiden sekä lasten välillä.

Työyhteisön johtaminen on hyvää vuorovaikutusta työyhteisön kesken ja tarkoituksena on joukon eteneminen yhdessä kohti määriteltyä tavoitetta. Johtaminen on yhteistoimintaa monipuolisesti, eikä sitä nähdä perinteisesti ylhäältä alaspäin johtamisena. Päämääränä työyhteisöllä on muodostaa menestyksellinen tiimi, jonka kehittyminen vaatii aikaa ja sopeutumista kaikilta sen jäseniltä. Työyhteisön on ymmärrettävä tiimityöskentelyn perusteet ja sen on oltava ammatillisesti osaava. Työyhteisössä on luotava sellainen ympäristö, jossa toteutuu hyvä vuorovaikutteisuus kaikkien sen jäsenten kesken. Työyhteisön johtaminen on hyvää yhteistoimintaa, jossa johtaja huolehtii kaikista tiimin jäsenistä. (Sydänmaanlakka 2009, 160-166.)

Sähköisen kyselyn vastauksista ilmeni, että omaohjaajatyötä tulee kehittää toimivammaksi. Henkilökunta toivoi enemmän koulutusta ja tukea. Tukea

omaohjaustyöhön saa esimerkiksi säännöllisillä kehityskeskusteluilla, opintopiirien järjestämisellä ja kuukausittaisilla työntekijätapaamisilla. Henkilökunnan kouluttaminen tulee olla säännöllistä ja tavoitteellista, joka johtaa parempaan omaohjaajuuteen ja asiantuntijuuteen palvelemaan perheryhmäkodin lapsia. Työn suunnitelmallisuuteen voi keskittyä kuukausittaisissa työyhteisöpäivissä, joissa voidaan jakaa selkeitä työtehtäviä seuraavalle kuukaudelle. Omalle omaohjaajatyölle voi tehdä myös omat henkilökohtaiset tavoitteet mihin pyrkii tiettyyn aikarajaan mennessä. Työn suunnitteluun voi myös kiinnittää enemmän huomiota esimerkiksi työvuorosuunnittelulla, jolloin selkenee kuka hoitaa minkäkin osa-alueen.

Lapsilta saatua palautetta voi hyödyntää myös omaohjaatyössä. Kuukauden lopuksi lapsen kanssa tulee keskustellen käydä läpi, mitkä asiat onnistuivat ja mitkä taas eivät, mitä toiveita lapsella on seuraavalle kuukaudelle ja haluaako lapsi esimerkiksi jatkossa toimittavan eri tavalla. Työyhteisöpäivässä voi jakaa lapsilta saatu palaute ja käsitellä sitä syvemmällä tasolla. Työtä kehittääkseen on mahdollista keskittyä myös osatavoitteiden laatimiseen omaohjaajuudessa. Näiden toteutumista tulee tarkastella ja täsmentää jokaisen lapsen kohdalla tasaisin väliajoin.

Erilaisten käyttöön otettavien työmenetelmien avulla pystytään lisäämään omaohjaajan ja lapsen välistä suhdetta ja näin ollen tekemään omaohjaajatyötä entistä näkyvämmäksi. Menetelmiä ja välineitä on paljon jo ennestään olemassa, mutta lähes kaikki on kehitetty lastensuojelussa työskentelemiseen. Omaohjaajatyön välineiden ja menetelmien kehittäminen maahanmuuttajalasten kanssa työskentelyyn tuo uutta sisältöä omaohjaajatyöhön ja parantaa työskentelyn laatua, tukien yksilöllistä kohtaamista.

9.3 Prosessin arviointia

Opinnäytetyön tavoitteet täyttyivät hyvin niin toimeksiantajan kuin meidänkin mielestä. Saimme selville omaohjaajan tehtävät, omaohjaajan

roolin ja tehtyä selkeän kirjallisen ohjeistuksen kotouttamisen tueksi Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodille. Yhteistyö oli vastavuoroista ja tuloksellista ja se palveli hyvin opinnäytetyön tekemistä ja ohjeistuksen laatimista. Saimme hyvin vahvistusta toimeksiantajalta tietoperustaosuuteen sekä faktatietoa työhömmme omaohjaajuudesta perheryhmäkodissa sähköisen kyselyn perusteella.

Aiheen rajaaminen tuotti aluksi haasteita ja jouduimmekin pohtimaan ja tiivistämään aihe-alueita, jotka lopulta valitsimme opinnäytetyöhömmme. Nostimme aiheista tärkeimmiksi juuri ne, jotka koskevat alaikäisten maahanmuuttajalasten kanssa työskentelyä sekä omaohjaajuutta.

Onnistuimme aikataulutuksessa ja tietoperustan hankinnassa annettujen raamien mukaisesti. Yhteistyö ja kommunikointi toimeksiantajan sekä meidän välillä sujui ammatillisessa hengessä kohti yhteistä tavoitetta. Sovitut tapaamiset onnistuivat yhtä lukuun ottamatta aikataulutuksellisesti hyvin ja saimme opinnäytetyöllemme vahvistusta ja uusia suuntia tarvittaessa.

Toivottavaa on, että Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkodin työntekijät perehtyvät tässä opinnäytetyössä ja kyselyssä saatuihin tuloksiin sekä kehittämisehdotuksiin. Keskustelemalla kehittämisehdotuksista yhdessä esimerkiksi työyhteisöpäivillä mahdollistetaan pitkän tähtäimen tavoitteiden toteutuminen. Olennaisinta on keskittyä yhteisten omaohjaajatyöskentelyn raamien luomiseen palvelemaan entistä paremmin lapsen kotoutumista.

Työntekijöiden on hyvä pohtia yhdessä omaohjaajatyön tarkoitusta ja tavoitteita sekä miten näitä toteutetaan. Tärkeää on tuoda yhdessä sovitut asiat käytäntöön eikä jättää asioita teoriatasolle. Työntekijöiden on sitouduttava työhön ja otettava siitä vastuu, jotta omaohjaajatyön tavoitteet toteutuvat jokaisen lapsen kohdalla.

LÄHTEET

- Alitolppa-Niitamo, A. & Leinonen, E. 2013. Perhe, nuoret ja maahanmuutto. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.) Olemme muuttaneet -ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 96-116.
- Anis, Merja. 2008. Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Väestöntutkimuslaitoksen julkaisu 47/2008. Helsinki: Väestöliitto.
- Björklund, K. 2014. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Varsinais-Suomessa. Teoksessa Heikkilä, E. (toim.) Haavoittuvasta lapsuudesta ehjään aikuisuuteen. Siirtolaisuusinstituutti. Tutkimuksia A 49. Turku: Painosalama, 37-62.
- Björklund, K. 2015. Unaccompanied refugee minors in Finland. Challenges and good practices in a Nordic context. Turku: Institute of Migration.
- Helminen, J. 2016. Sosiaaliohjaus sosiaalialan eri toimintaympäristöissä. Teoksessa Helminen, J. (toim.) Sosiaaliohjaus - lähtökohtia ja käytäntöjä. Helsinki: Edita. 210-227.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hotari, K., Oranen, M. & Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimessä. Helsinki: Yliopistopaino Oy. 117-132.
- Hovi-Pulsa, R. 2011. Arkilähtöinen työote lastensuojelun perhetyössä. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn:fi:uef-20120001/urn_nbn:fi:uef-20120001.pdf
- Isoherranen, K., Nurminen, R. & Rekola, L. 2008. Enemmän yhdessä. Helsinki: Wsoy Oppimateriaalit Oy.

- Jauhiainen, J. 2017. Turvapaikka Suomesta? Vuoden 2015 turvapaikanhakijat ja turvapaikkaprosessit Suomessa. Turun yliopiston maantieteen ja geologian laitoksen julkaisuja. No.5. Saatavissa: <https://www.utu.fi/fi/yksikot/sci/yksikot/maageo/tutkimus/julkaisut/Documents/URMI.pdf>
- Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.
- Kaljonen, P. & Martinheikki-Kokko, K. 2011. Osallistava monikulttuurinen sosiaaliohjaus. Metropolia ammattikorkeakoulun julkaisusarja [viitattu 26.9.2017]. http://www.metropolia.fi/fileadmin/user_upload/Julkaisutoiminta/Julkaisusarjat/TAITO%20PDF/245366_METROPOLIA_TAITO2.pdf
- Keskinen, S., Vuori, J. & Hirsiaho, A. 2012. Monikulttuurisuuden sukupuoli: kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere: Tampere University Press.
- Käkönen, H. 2010. Ohjaajan psyykkinen tuki ryhmäkodin asukkaille. Alaikäisten yksintulleiden turvapaikanhakijoiden tukeminen. Sosiaalialan koulutusohjelman, sosionomi (YAMK) opinnäytetyö. Helsinki: Metropolia.
- Lairio, M. & Leino, L. 2007. Moninaisuutta arvostava ohjaus-Näkökulmia opinto- ohjaajan työhön ja koulutukseen. Teoksessa: Taajamo, M. & Puukari, S. (toim.) Monikulttuurisuus ja moniammatillisuus ohjaus- ja neuvontatyössä. Koulutuksen tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.
- Levine, P. 2008. Kun tiikeri herää. Trauma ja toipuminen. Oulu: Ouluprint.
- Litsilä, R. 2017. Psykologi. Lastensuojelulaitos Viisikko. Luento 26.4.2017.
- Maahanmuuttovirasto. 2017a. Turvapaikka Suomesta [viitattu 26.9.2017]. Saatavissa: http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/vastaanottotoiminta/vastaanoton_palvelut/ilman_huoltajaa_olevat_lapset

Maahanmuuttovirasto. 2017b. Turvapaikka- ja pakolaistilastot [viitattu 5.9.2017]. Saatavissa: http://www.migri.fi/download/65766_Tp-paatokset_alaikaiset_2016.pdf?390ff804d480d488

Mannila, O. & Kuitunen, J. 2015. Kuin kotonaan Suomessa. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Mustonen, H. & Alanko, S. 2011a. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat. Teoksessa Alanko, S., Marttinen, I. & Mustonen, H. (toim.) Lapsen etu ensin – yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. Yhteiset Lapsemme – All Our Children ry. Tallinna: AS Spin Press, 10-15.

Mustonen, H. & Alanko, S. 2011b. Yksintulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden turvapaikkaprosessi Suomessa. Teoksessa Alanko, S., Marttinen, I. & Mustonen, H. (toim.) Lapsen etu ensin – yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. Yhteiset Lapsemme – All Our Children ry. Tallinna: AS Spin Press, 16-19.

Niekka, I. 2010. Kulttuuritaustan ja identiteetin merkityksiä lastensuojelun perhehoidossa. Teoksessa: Marttinen, I. (toim.). Tarinoita ja artikkeleita maahanmuutosta. Kotona suomessa. Tallinna: AS Spin Press, 14-20.

Näkki, P. & Sayed, T. 2015. Asiakastyön menetelmiä sosiaaalialalla. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Ojanen, S. 2009. Ohjauksesta oivallukseen. Ohjausteorian käsittelyä. Helsinki: Yliopistopaino.

Ollila, A. 2008. Kerrottu tulevaisuus. Alueet ja nuoret, menestys ja marginaalit. Väitöskirja. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Pakolaisneuvonta ry. Lakiasiaintoimisto & kansalaisjärjestö. 2017. Alaikäisen turvapaikkamenettely [viitattu 8.9.2017]. Saatavissa: http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=134&lang=suo

Palokangas, A. 2008. Valta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Käsitteen määrittely ja systemaattinen kirjallisuuskatsaus. Kuopio: Kuopion yliopisto.

Pieviläinen, H. 2012. Kulttuuritietoiset työkäytännöt maahanmuuttajatyössä [viitattu 26.9.2017]. Saatavissa: <http://www.jelli.fi/lataukset/2012/06/kehitt%C3%A4mishanke.pdf>

Puukari, S. & Korhonen, V. 2013a. Monikulttuurinen ohjaus kotoutumista tukevassa työssä. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.) Olemme muuttaneet -ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 32-47.

Puukari, S. & Korhonen, V. 2013b. Kulttuurisen monimuotoisuuden huomioiminen työyhteisössä. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.) Olemme muuttaneet -ja kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 48-62.

Pyyry, N. 2012. Nuorten osallisuus tutkimuksessa. Menetelmällisiä kysymyksiä ja vastausyrityksiä. Teoksessa Salo, U-M. (toim.) Osallisuus ja osallistuminen. Nuorisotutkimus 1/2012. 30. vuosikerta. Nuorisotutkimusseura ry, 35-53.

Rasilainen, L. 2016. Kotoutuminen kuntoon. Lahti: Painotalo Plus Digital oy, 12-13.

Salonen, K. 2011. Kehittäminen opinnäytetyönä. Näkökulmia toiminnallisen ja tutkimuksellisen opinnäytetyön samankaltaisuuksiin ja eroihin. Opas & opintomoniste opiskelijoille, opettajille, TKI-henkilöstölle 11/2011. Sosiaalialan koulutusohjelma: Hyvinvointipalvelut: Turun Ammattikorkeakoulu. Saatavissa: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Saukkonen, P. 2013. Erilaisuuksien Suomi. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Schubert, C. 2013. Kotoutumisen psykologiaa. Teoksessa Alitolppa-Niitamo, A., Fågel, S. & Säävälä, M. (toim.) Olemme muuttaneet -ja

kotoudumme. Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 63-77.

Sinkkonen, J. 2015. Omaha-ohje lapsen ja nuoren kasvun tukena. Teoksessa Sinkkonen, J. & Tervonen-Arnkil, K. (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollosta ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim, 241-247.

Snellman, O. 2012. Ilman huoltajaa olevan lapsen edustaminen – tietoa vastaanottokeskuksen toiminnasta ja edustajana toimimisesta. [viitattu 26.9.2017] Saatavissa: http://www.edustajat.fi/pdf/20120329_alaikaisen_edustajan_ohje.pdf.

Sourander, A. 2007. Turvapaikkaa hakevien pakolaisten ja- nuorten mielenterveys. Duodecim 123 (4).

Sydänmaanlakka, P. 2009. Jatkuva uudistuminen. Luovuuden ja innovatiivisuuden johtaminen. Hämeenlinna: Talentum Media Oy.

Taskinen, S. 2011. Mikä on yksin tulleiden lasten edun mukaista? Teoksessa Alanko, S., Marttinen, I. & Mustonen, H. (toim.) Lapsen etu ensin. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. Helsinki: Yhteiset lapsemme –All Our Children ry, 43- 57.

Timonen-Kallio, E. 2009. Työmenetelmät ammatillisten käytäntöjen vahvistajina. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turku: Turun ammattikorkeakoulu, 7-19.

Trauma ja dissosiaatio. 2006-2017. Trauman hoito: kolmivaiheinen malli. Saatavissa: <http://traumajadissosiaatio.fi/trauman-hoidon-kolmivaiheinen-malli/>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen

neuvottelukunnan ohje 2012. [viitattu 27.12.2017] Saatavissa:

http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2014. Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanotto ja järjestelmän kehittämistarpeet. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Konserni 29/2014. Saatavissa:

<https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Ilman+huoltajaa+tulleiden+alaikaisten+turvapaikkahakijoiden+vastaanotto+05092014.pdf>

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2017a. Ohjaus ja neuvonta [viitattu 8.9.2017].

Saatavissa: <https://kotouttaminen.fi/ohjaus-ja-neuvonta>

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2017b. Perheryhmäkodit [viitattu 5.9.2017].

Saatavissa: <https://kotouttaminen.fi/perheryhmakodit>

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2017c. Perustietoa suomalaisesta yhteiskunnasta [viitattu 8.9.2017]. Saatavissa:

<https://kotouttaminen.fi/perustietoa-suomalaisesta-yhteiskunnasta>

Tölkö, S. 2017. Perheryhmäkodin johtaja. Hartolan ryhmäkoti ry:n Perheryhmäkoti. Haastattelu 8.6.2017.

Van der Hart, O., Nijenhuis, E. & Steele, K. 2009. Vainottu mieli. Rakenteellinen dissosiaatio ja kroonisen traumatisoitumisen hoitaminen. Oulu: Kalevaprint.

Vanhalakka-Ruoho, M. 2014. Aikuisten opiskelu, työ ja elämässä suunnanotto ohjauksen ja neuvonnan mahdollisuutena. Teoksessa Heikkinen, A. & Kallio, E. (toim.) Aikuisten kasvu ja aktivointi. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. 32-70.

Vilen, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2006. Vuorovaikutuksellinen tukeminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: WSOY.

Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.

Vilkka, H. 2017. Tutki ja kehitä. Helsinki: PS-kustannus.

LIITTEET

OMAOHJAAJATYÖN OHJEISTUS

Hartolan ryhmäkoti ry:n perheryhmäkoti

Osa Lahden ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijoiden opinnäytetyötä syksyllä 2017. Tekijät: Hanna Kääriäinen, Emmi Meder, Jere Takala, Essi Tantt

SISÄLLYS:

- 1. LAPSEN SAAPUMINEN PERHERYHMÄKOTIIN**
- 2. OMAOHJAAJATYÖSKENTELYN ALKAMINEN**
- 3. OMAOHJAAJAN TOIMENKUVA**
- 4. OMAOHJAAJAPARITYÖSKENTELY**
- 5. TAVOITTEIDEN LAATIMINEN JA ARVIOINNIN TOTEUTTAMINEN**
- 6. HUOLEN HERÄÄMINEN JA ASIAN PUHEEKSI OTTAMINEN**
- 7. KOHTI ITSENÄISTÄ ELÄMÄÄ**

1. LAPSEN SAAPUMINEN PERHERYHMÄKOTIIN

Lapsen saapuessa perheryhmäkotiin pyritään mahdollisimman pian pitämään tulokeskustelu, jonka yhteydessä täydennetään lasta koskevat asiakastiedot sekä laaditaan asiakas- ja kasvatussuunnitelma.

Asiakassuunnitelma päivitetään säännöllisesti yhteistyössä lapsen, lapsen edustajan, yksikön johtajan, vastaavan ohjaajan ja omaohjaajan kanssa. Tavoitteet kirjataan asiakassuunnitelmaan ja niiden edistymistä seurataan ja tarvittaessa tarkennetaan kotoutumissuunnitelmapalaverien yhteydessä.

Lapselle esitellään hänen omaohjaajansa sekä perheryhmäkodin tilat ja ympäristö. Lapselle selvitetään myös yhteiset säännöt sekä päivittäiset rutiinit kuten keittiövuorot, siivousvastuualueet ja siivouspäivä.

Tärkeimpänä asiana tulee painottaa yhteisten sääntöjen noudattamista, jotta ryhmän toimivuus säilyy ja jokainen lapsi tuntee tasapuolista kohtelua. Perheryhmäkodin ja ohjaajien toimintaa säätelevänä tärkeimpänä tekijänä on lastensuojelulaki. Lastensuojelulain keskeisenä tavoitteena on edistää lapsen suotuisaa kasvua ja kehitystä. Kaikkea toimintaa lastensuojelun toteutuksessa ohjaa lapsen etu.

Jokaiselle alaikäiselle yksin maahan tulleelle turvapaikanhakijalle on määrätty edustaja. Edustaja käyttää puhevaltaa lapsen puolesta tai yhdessä lapsen kanssa viranomaisasioissa ja on mukana kaikissa lasta koskevissa virallisissa tapaamisissa. Edustaja seuraa, että lapsi saa sellaisen kasvatuksen ja ohjauksen sekä toimeentulon, tulkkipalvelut, perusopetuksen ja muut palvelut, joihin lapsi on lain mukaan oikeutettu. Edustajan tehtäviin ei kuitenkaan kuulu huolehtia lapsen päivittäisestä hoidosta, kasvatuksesta tai muusta huolenpidosta vaan vastuu näistä asioista on perheryhmäkodilla. Edustaja ei siten esimerkiksi vie lasta lääkäriin tai hanki hänelle vaatteita. Edustajan tehtävä lakkaa lapsen täyttäessä 18 vuotta tai kunnes lapsen huoltaja saapuu Suomeen.

2. OMAOHJAAJATYÖSKENTELYN ALKAMINEN

Omaohjaajamenetelmä perustuu lapsen ja omaohjaajan tasavertaiseen ja vastavuoroiseen yhteistyösuhteeseen, jossa on tärkeä pyrkiä työskentelemään lapsen sen hetkisen elämäntilanteen tasapainottamiseksi.

Omaohjaajan tavoitteena on tutustua omaohjattavaan lapseen pikkuhiljaa esimerkiksi arkisten askareiden yhteydessä, pyrkimyksenä luoda luottamuksellinen vuorovaikutussuhde ja kannustava ilmapiiiri. Tutustumisessa ja tilanteissa tulee edetä lapsen tarpeista lähtien. Omaohjaajana toimiminen tarkoittaa lapsen asioihin perehtymistä, yksilöllistä huomioimista, läsnäoloa ja tukemista.

Lapsen henkilökohtainen kasvatussuunnitelma toimii omaohjaajan työvälineenä, jossa lapsen arjentaidot, voimavarat ja vahvuudet, koulunkäynti, verkostot, terveys, harrastukset ja tulevaisuuden suunnitelmat ovat selkeästi esillä. Säännöllisesti täytettynä kasvatussuunnitelma on toimiva työväline, jonka avulla omaohjaajatyö tulee näkyväksi omaohjaajalle itselleen, lapselle sekä myös muille työntekijöille.

Omaohjaajan tulee olla luotettava aikuinen, johon lapsi voi tarvittaessa turvautua. Omaohjaajana olemisen pohjautuu lapsen kokonaisvaltaisena kasvattajana olemiseen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseksi ja saavuttamiseksi.

3. OMAOHJAAJAPARITYÖSKENTELY

Omaohjaajatyötä toteutetaan pareittain. Lapselle on pääsääntöisesti nimetty kaksi omaohjaajaa ts. omaohjaajapari. Omaohjaajat ovat tasavertaisia toimijoita. Lapsesta raportointi ja asioista keskusteleminen omaohjaajaparin kanssa on tärkeää vastuun jakamisen ja tiedonvälityksen kannalta. Yhteistä aikaa omaohjaajaparin kanssa tulee varata säännöllisesti. Suunnitelmallisuus ja säännölliset palaverit lapsen sen hetkistä tilannetta ja tulevaisuutta koskien parantavat yhteistyötä. Omaohjaajatyön ja lapsen kannalta yhteistyö omaohjaajaparin välillä tulee olla avointa ja rehellistä, ja heidän tulee pyrkiä kohti samoja tavoitteita lapsen parhaaksi. Omaohjaajapäivä toteutetaan vuorokerta- periaatteella.

4. OMAOHJAAJAN TOIMENKUVA

- Yksilöllinen aika omaohjattavan kanssa

Omaohjaaja viettää kahdenkeskistä ja yksilöllistä aikaa ohjattavansa kanssa sekä suunnitellusti, että osana arkea. Tutustuminen puolin ja toisin on tärkeää toimivan suhteen aikaansaamiseksi. Omaohjaaja edustaa lasta tilanteissa, joissa tämän asioita käsitellään niin perheryhmäkodissa kuin perheryhmäkodin ulkopuolella esimerkiksi koulussa. Omaohjaaja on oman ohjattavansa asioiden asiantuntija.

- Kotouttamissuunnitelmaan osallistuminen

Omaohjaajan tehtäviin kuuluu osallistuminen kotouttamissuunnitelman laatimiseen ja päivittämiseen yhdessä muun moniammatillisen työryhmän. Kotouttamissuunnitelma on lapselle laadittu henkilökohtainen suunnitelma toimenpiteistä ja palveluista, jotka edistävät ja tukevat hänen mahdollisuuksiaan hankkia riittävä suomen kielen taito sekä muita suomalaisessa yhteiskunnassa tarvittavia tietoja ja taitoja.

- Ohjeistaminen järkevään rahankäyttöön

Omaohjaajan tulee ohjeistaa ohjattavaansa suunnitelmalliseen ja järkevään rahan käyttöön esimerkiksi vaatteiden ja elektroniikan hankinnassa. Myös taloudellisuuteen ruoka-aineiden ostamisessa tulee ohjeistaa. Perheryhmäkodin lapset saavat säännöllisesti esimerkiksi vaaterahaa, parturirahaa ja harrastusrahaa. Perheryhmäkoti kustantaa lapsen asumisen ja ruokailun. Työmarkkinatukea saavat lapset kustantavat itse kaiken muun paitsi asumisen ja ruokailun.

- Vierailuista päättäminen ja organisointi

Omaohjaaja päättää ja organisoi lapsen vierailuista muille paikkakunnille. Lapsen on mahdollista tehdä päiväreissuja lähikaupunkeihin tai yön yli reissuja pidemmällekin. Yön yli vierailut ovat mahdollisia pääsääntöisesti kerran kuukaudessa, päiväreissut useammin. Jonkun perheryhmäkodin

ohjaajan on tehtävä kotikäynti yövyttävään paikkaan ennen vierailua varmistaakseen paikan olevan sopiva ja turvallinen

lapselle, jos se vain on mahdollista etäisyydet huomioon ottaen.

Ohjattavan kertoessa toiveensa vierailusta omaohjaaja pyytää lapselta vastuuikäisen puhelinnumeron, jonka kanssa sopia vierailusta.

Vierailusta ilmoitetaan myös vastaavalle ohjaajalle, joka hoitaa tarvittaessa esimerkiksi matkalippujen hankkimisen. Reissuille pääseminen riippuu muun muassa lapsen koulunkäyntiaktiivisuudesta ja yleisestä käyttäytymisestä. Sovitut asiat tulee aina kirjata Nappulaan.

• Harrastusten tukeminen ja mahdollistaminen

Omaohjaajan tulee tukea ja selvittää lapsen harrastustoiveita ja auttaa niiden suunnittelussa ja toteutumisessa. Harrastusmahdollisuuteen vaikuttavat muun muassa sitoutuminen harrastukseen, etäisyys, kulkuyhteydet perheryhmäkodilta ja kokonaiskustannukset.

Harrastusrahaa lapsella on kokonaisuudessaan käytössään 500 euroa vuodessa.

Harrastuksiin lapsi kulkee itse esimerkiksi pyörällä tai tarvittaessa linja-autolla. Harrastukset ovat mielekästä tekemistä ja ne antavat samalla tärkeitä oppimisen ja onnistumisen kokemuksia. Harrastusten myötä lapsi oppii sosiaalisia taitoja ja pääsee parhaassa tapauksessa suomalaiseen kulttuurikylpyyn. Harrastusten merkitys lapsen psyykkiselle ja fyysiselle hyvinvoinnille on merkittävä. Harrastustoiminnalla on tärkeä rooli lapsen kotoutumisen tukena.

• Tiedonvälitys työyhteisössä

Omaohjaajan työtehtäviin kuuluu tiedonvälitys lapsen ajankohtaisista asioista etenkin omaohjaajaparille mutta myös muille työntekijöille esimerkiksi päiväraportin aikana. Tiedonvälitys vastaavalle ohjaajalle on tärkeää etenkin lomien ja sairauslomien aikana. Omaohjaaja laatii kuukausittain kausikoosteen ohjattavastaan Nappulaan ja lähettää sen sähköpostitse myös lapsen edustajalle.

• Omaohjaajapäivä

Perheryhmäkodissa toteutetaan omaohjaajapäiviä arjen piristykseksi sekä lapsen ja omaohjaajan suhteen vahvistamiseksi. Omaohjaajapäivä on omaohjaajan ja lapsen välinen yhteinen virkistytymispäivä, joka järjestetään kolmen kuukauden välein ja siihen käytössä oleva budjetti on enintään 200 euroa. Budjetti sisältää sekä ohjaajan että lapsen kuljetuskulut, aktiviteetit ja ruokailun. Päivän ohjelma suunnitellaan yhdessä lapsen kanssa ja suunnitelmasta laaditaan kirjallinen versio vastaavalle ohjaajalle. Omaohjaajapäivä voi sisältää huvia sekä yleishyödyllistä ja opettavaa toimintaa.

• Arjen toimintojen tukeminen

Arjessa keskitytään jokapäiväisiin arkielämän taitoihin ja niiden harjaannuttamiseen. Tärkeää on opettaa lapselle vastuullisuutta, täsmällisyyttä ja ennen kaikkea omatoimisuutta omaan elämäänsä liittyvien asioiden suhteen. Tärkeää on tarjota lapselle rajoja ja rakkautta, antaa tukea tavallisissa arkielämän asioissa. Perheryhmäkodissa pyritään pitämään mahdollisimman kodinomainen ilmapiiri, jossa toteutetaan normaaleja arkielämän tehtäviä.

Lapselle tulee kertoa hänen omasta vastuustaan, velvollisuuksistaan ja oikeuksistaan. Lapsen tulee ottaa vastuuta esimerkiksi omasta opiskelustaan, rahankäytöstään ja tulevaisuuden suunnittelustaan. Lasta tulee ohjeistaa hyviin käytöstapoihin, yleisestä siisteydestä ja omasta hygieniasta huolehtimiseen sekä terveellisestä ja tasapainoisesta ruokailusta huolehtimiseen.

• Lapsen itsetunnon kohottaminen ja kulttuuritaustan tukeminen

Lapsen tulee saada positiivisia vaikutteita eri onnistumisen kokemusten kautta. Sekä perheryhmäkodin työntekijöiden, että koulun opettajien vastuulla on pyrkiä tilanteeseen, jossa lapsi menee mielellään kouluun ja saa siellä itsetuntoaan tukevia hyviä kokemuksia sekä kognitiivisesti että sosiaalisesti. Lapsen oma minuus ja identiteetti rakentuvat

vuorovaikutuksessa perheryhmäkodin ohjaajien ja koulun välillä. Keskeinen kehitystä tukeva asia on lapsen koulunkäynnin tukeminen.

Lapselle tulee myös painottaa opiskelun merkityksellisyyttä ja tärkeyttä tulevaisuuden kannalta. Suomen kielen oppimisella ja opiskelulla on myös syrjäytymistä ehkäisevä vaikutus.

Omaohjaajan tulee tukea ohjattavansa oman kulttuurin säilymistä. Perhesuhteiden tukemiseen tulee myös panostaa. Omaohjaaja voi myös luoda aikajanan lapsen elämästä ja piirtää sukuuun yhdessä lapsen kanssa hahmottamaan perheenjäsenten rooleja hänen elämässään. Samalla pystytään selvittämään perheenjäsenten välisiä tunnesiteitä ja autetaan lasta ymmärtämään oma paikkansa osana perheyhteisöään. Sukuuun piirtäminen voi olla tilanteesta riippuen henkisesti rankkaa ja tällöin ohjaajan tulee olla tilanneherkkä havaitakseen, onko lapsi sillä hetkellä riittävän hyvässä psyykkisessä ja fyysisessä kunnossa tehtävän suorittamista ajatellen.

• Työmarkkinatukihakemuksen täyttäminen yhdessä lapsen kanssa

Lapsen saadessa työmarkkinatukea, tulee omaohjaajan avustaa lasta hakemuksen täyttämisessä ja varmistaa, että lomake on oikein täytetty. Mahdolliset poissaolot sekä sairast- että luvattomat, tulee tarkistaa kouluhallintojärjestelmä Wilman tuntimerkinnoista. Työmarkkinatukea saava lapsi kustantaa itse kaiken muun paitsi asumisen ja ruokakulut.

• Mahdolliset rajoitustoimenpiteet

Perheryhmäkodilla on mahdollisuus rajoittaa lapsen toimintaa, mikäli tilanne sitä vaatii. Perheryhmäkodilla ei kuitenkaan ole samanlaisia oikeuksia rajoitustoimenpiteisiin kuin lastensuojeluyksiköillä.

Perheryhmäkodissa olevan lapsen huone voidaan tarkastaa, jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsella on siellä vaaralliseksi luokiteltuja aineita tai esineitä. Perheryhmäkodin on otettava haltuun lapselta sellaiset aineet ja esineet, joilla voidaan aiheuttaa vaaraa itselle tai muiden

turvallisuudelle tai vahingoittaa omaisuutta. Lisäksi haltuun on otettava aineet ja esineet, joiden hallussapito on muun lain nojalla kielletty. Haltuunotosta päättää ja haltuunoton tekee perheryhmäkodin johtaja. Aineiden ja esineiden haltuunotosta ja asukkaan käytössä olevien tilojen tarkastamisesta on tehtävä pöytäkirja. Aineiden ja esineiden haltuun ottamisesta ja huoneen tarkastamisesta tehdystä pöytäkirjasta toimitetaan jäljennös kunnalle ja toimintaa valvovalle ELY -keskukselle.

5. TAVOITTEIDEN LAATIMINEN JA ARVIOINNIN TOTEUTTAMINEN

Kasvatussuunnitelmaan kirjataan tavoitteet, miten työtä tehdään lapsen kanssa ja arviointia tavoitteiden täyttymisestä tehdään arkisissa asioissa. Lapsen arkea havainnoidaan jokaisessa työvuorossa ja kirjaukset tehdään raportointiohjelma Nappulaan. Päivittäisen seurannan kohteena ovat arkipäiväisten asioiden hoito, kuten hygieniasta huolehtiminen, keittiövuorojen sekä siivousten hoitaminen ja lapsen yleisen mielialan ja olotilan seuraaminen. Koulunkäyntiin liittyvät tärkeät asiat tulee myös kirjata.

Kuukausittain omaohjaaja kirjoittaa ohjattavastaan kausikoosteen Nappulaan ja se lähetetään sähköpostitse myös lapsen edustajalle. Lapsella on oikeus tutustua hänestä kirjoitettuun kausikoosteeseen ja tarkoituksena on yhdessä sen läpikäyminen. Lapsi voi halutessaan esittää kysymyksiä ja tarkennuksia koosteen suhteen. Asioista tulee keskustella avoimesti ja lapselle tulee kertoa, minkä vuoksi koosteeseen on kirjoitettu mitään.

Lapsen kanssa tulee käydä keskusteluja hänen edistymisestään hänelle luotujen tavoitteiden suuntaan. Lapsen tulee itse arvioida omaa kehittymistään ja suoriutumistaan eri arjen tilanteissa, esimerkiksi sosiaalisissa vuorovaikutustilanteissa sekä esimerkiksi koulunkäynnissä. Tämän lisäksi lapsi voi arvioida omaa toimintaansa osana perheryhmäkodin yhteisöä. Arvioinnin jälkeen omaohjaajat voivat keskustella lapsen kanssa ja esittää oman arvionsa tilanteesta. Näin ollen mielipiteet ja näkökulmat tulevat rakentavalla tavalla huomioiduiksi ja käsitellyiksi.

Koulun kanssa tehtävä yhteistyö on tärkeää. Koululta tulee saada päivitettyä tietoa siitä, onko lapsi ollut tunneilla ja miten koulussa yleisesti ottaen on sujunut. Kouluhallintojärjestelmä Wilma on tärkeässä roolissa opettajien, ohjaajien ja oppilaiden välillä. Omaohjaaja on ensisijainen henkilö läpikäydessä lapsen koulunkäyntiä. Wilmasta katsotaan myös lapsen mahdolliset poissaolot täytettäessä työmarkkinatukihakemusta.

6. HUOLEN HERÄÄMINEN JA ASIAN PUHEEKSI OTTAMINEN

Lapsen tilanteesta huolestuessa tulee aina ottaa huoli puheeksi lapsen kanssa ja asia on myös kirjattava Nappulaan. Asiasta on myös informoitava yksikönjohtajaa ja vastaavaa ohjaajaa. Asia tulee myös käsitellä muiden työntekijöiden kanssa, jotta siihen saadaan laaja katsontakanta ja ymmärrys. Tarpeen vaatiessa on tehtävä lastensuojeluilmoitus.

Lähtökohtana työssä tulee olla, että aina kun lapsi näyttää oireilevan traumojen kielteisistä seurauksista, tulee häntä auttaa ja tukea kaikin mahdollisin keinoin paremman voinnin saavuttamiseksi. Psykososiaalinen tukityö on merkittävässä roolissa. Psykososiaalisen tuen tavoitteena on lievittää ja torjua psyykkistä stressiä aiheuttavien tapahtumien negatiivisia terveydellisiä ja sosiaalisia seurauksia. Psykososiaalinen tukityö on lapsen tukemista koko sen ajan, kun lapsi asuu perheryhmäkodissa. Perheryhmäkodissa psykososiaalinen tukityö voi olla akuuttia kriisiauttamista, mutta pääasiassa se on käytännön arkityötä ja oleellinen osa jokapäiväistä kasvatustyötä.

7. KOHTI ITSENÄISTÄ ELÄMÄÄ

18 vuotta täyttäneen nuoren elämönhallintataidot ovat useimmiten vielä heikot. Itsenäistymistaitoja on harjoiteltu nuoren kanssa perheryhmäkodissa, mutta se harvoin täysin riittää nuoren muutettua yksin asumaan. Yksin asuminen ja arjesta selviytyminen on nuorelle uusi ja haasteellinen elämän vaihe, siksi nuori tarvitseekin tukea ja yksilöityjä tukitoimia omien asioiden hoitamisessa ja arjen hallinnassa. Siirtyminen pitää siis toteuttaa rauhallisesti ja järkevästi luoden turvallinen ja lämmin ilmapiiri. Psykososiaalinen tuki on osoittautunut tarpeelliseksi nuoren oman elämän hallinnassa. Myös nuoren opiskelun jatkaminen sekä mahdollinen työelämään siirtyminen vaatii nuorelta taitoja ja jaksamista, joihin hän tarvitsee tukea ja ohjausta. Eteen voi tulla myös asunnon etsiminen ja myös tässä asiassa nuorta tulee auttaa eteenpäin. Lapsi voi olla jälkihuollon piirissä, kunnes hän täyttää 21 vuotta tai kunnes hänellä on huoltaja Suomessa. Kunnan sosiaalityöntekijällä on keskeinen rooli toimia yhteistyössä lapsen ja perheryhmäkodin työntekijöiden kanssa jälkihuollon toimenpiteiden suunnittelussa ja arvioinnissa. Kunnan sosiaalityöntekijä seuraa lapsen itsenäistymisprosessia ja jälkihuollon toimenpiteiden toteutumista sekä laatua.

Nuoren muuttaessa pois perheryhmäkodista, tulee tehdä lista muistettavista asioista, joita nuoren kanssa pitää hoitaa. Listaan tulee kirjata muun muassa muuttoilmoituksen tekeminen, vakuutuksien ottaminen, sähkösopimuksen laatiminen ja lista muista tärkeistä huolehdittavista asioista. Nuoren kanssa tulee myös laatia lista huonekaluista, astioista ja muista akuuteista tarvittavista asioista.

Kunnalla on mahdollisuus järjestää jälkihuoltoa heidän omana tukitoimena tai ostaa palveluja mahdollisesti ulkopuoliselta palveluntuottajalta. Valtio korvaa tukitoimista aiheutuneet ja todennetut kulut kunnalle. Hartolan kunta ostaa jälkihuollon tukitoimien palvelut Hartolan ryhmäkoti ry:ltä.

• Tukiasuminen

Jälkihuollon piirissä olevalle nuorelle on viipymättä järjestettävä tarpeiden mukainen asunto. Nuori voi asua itsenäisesti esimerkiksi vuokra-asunnossa, johon toimitetaan nuoren tarvitsema apu ja tuki. Nuoren täysi-ikäistyttyä varsin yleistä on siirtyminen tukiasumisen piiriin.

Tukiasumisessa perheryhmäkodin ohjaajat tapaavat nuorta säännöllisesti ja ovat muutenkin tavattavissa päiväsaikaan. Ohjaajat voivat tarjota tukea nuorelle esimerkiksi raha-asioiden hoitamisessa, kaupassa käynnissä, ja opiskelussa.

• Jälkihuolto

Monet perheryhmäkodin nuoret tarvitsevat tukea myös täysi-ikäistyttyään. Jälkihuollon tukitoimet ja palvelut rakennetaan aina nuoren yksilöllisen tarpeen mukaan. Tukitoimien tulee olla tavoitteellisia nuoren itsenäistymisen ja yhteiskuntaan integroitumisen kannalta. Tukea nuori voi saada esimerkiksi rahallisesti työmarkkinatukena, toimeentulotukena, harrastusten ja opintojen tukemisessa, mutta myös sosiaaliohjausta ja psykososiaalista tukea. Jälkihuolto voi jatkua tukitoimena 21- ikävuoteen saakka tai kunnes hänen huoltajansa saapuu Suomeen.

Jälkihuollon merkitys korostuu, kun seurataan sitä, että miten nuoren päivittäiseen elämään liittyvät asiat, kuten kaupoissa ja virastoissa asiointi, ruoanlaitto, siivous ja kouluun herääminen ovat lähteneet sujumaan muuton jälkeen. Jälkihuollon tärkeänä tehtävänä on myös seurata nuoren koulunkäynnin edistymistä. Jälkihuoltosuunnitelmassa tulee olla selvitettyä nuoren tukihenkilö, joka työskentelee läheisesti nuoren kanssa yhteistyössä. Suunnitelmasta tulee myös käydä selkeästi ilmi jälkihuollon toteutus, esimerkiksi säännölliset viikkotapaamiset ja jälkihuollon painotukset kyseessä olevan nuoren osalta.

Jälkihuollon tarkoituksena on tukea nuorta kasvamaan aikuisuuteen ja ottamaan vastuuta omasta elämästään perheryhmäkodissa asumisen jälkeen. Nuorta ei jätetä yksin, vaan huolehditaan siitä, että hänen asioista

vastaava sosiaalityöntekijä ja Perheryhmäkoti ottavat vastuuta nuoren tukemisesta. Jälkihuolto kannustaa omalla toiminnallaan nuorta vastuullisuuteen ja oma-aloitteisuuteen ja nimenomaan itsenäiseen elämään. Erityisen tärkeää on seurata nuoren kuukausittaista talouden hallintaa, kuten esimerkiksi laskujen maksamista ajallaan.

▪ **Ryhmätapaamiset itsenäistyneen nuoren tukena**

Perheryhmäkodin nuorten itsenäistyessä ja muuttaessa omilleen voidaan toteuttaa ns. säännöllisiä ryhmätapaamisia. Ryhmätapaamisten tarkoituksena on tukea nuoren itsenäistymistä keskustellen esimerkiksi eteen tulleista arjen kysymyksistä tai haasteista. Tarkoituksena on antaa tukea nuoren elämän suunnitelmallisuuteen, loogisuuteen ja ennustettavuuteen. Kokoon-tumisia voidaan toteuttaa kerran viikossa ohjaajan toimesta ja ryhmään tervetulleita ovat kaikki perheryhmäkodista omilleen muuttaneet nuoret. Ryhmätapaamiset vapauttavat myös omaohjaajien työtä, sillä samassa elämäntilanteessa olevat lapset saavat ohjausta ja tukea yhteisillä ryhmätapaamisilla. Ryhmätapaamisia ohjaa aina vuorossa oleva ohjaaja, jolloin se ei kuormita ketään työntekijää liikaa.

Ryhmätapaamisten aiheita voivat olla esimerkiksi:

- Itsehoidon merkitys (apteekissa asiointi, yleiset kausivaivat jne.)
- Tasapainoinen ruokavalio ja vinkkejä edullisiin raaka-aineisiin
- Talouden suunnittelu
- Harrastustoiminta
- Suomen palvelujärjestelmä
- Nykyinen asumismuoto
- Yksinäisyyden tunteet
- Kulttuuri – elämäntapa

Käytetyt lähteet:

Martiskainen, T. 2016. Jälkihuollon erityiskysymys: Yksin suomessa - ilman huoltajaa tulleiden lasten jälkihuolto. Teoksessa Pukkio, S. & Hipp, T. (toim.) Mikä jälki jää. Opas lastensuojelun jälkityöhön. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. 93-100. Saatavissa:

<https://indd.adobe.com/view/20b2f887-cb62-4df2-8746-f29911d02ddf>

Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. 2017. Toimintamalli lastensuojeluyksikköön. [Viitattu 15.11.2017] Saatavissa:

<http://www.sosiaalikallega.fi/hankkeet/tukeva/lansi-lapin-pilotti/toimintamalli-lastensuojeluyksikkoon>

Räty, T. 2010 Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen. Edita Prima Oy: Helsinki

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. 2014. Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanotto ja järjestelmän kehittämistarpeet. Saatavissa:

<https://tem.fi/documents/1410877/2859687/Ilman+huoltajaa+tulleiden+alaikaisten+turvapaikkahakijoiden+vastaanotto+05092014.pdf>

Työ ja elinkeinoministeriö. 2014. Jälkihuolto [viitattu 4.12.2017].

Saatavissa: <http://kotouttaminen.fi/jalkihuolto>

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2017. Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten psykososiaalinen tukeminen perheryhmäkodissa ja tukiasumisyksikössä. Työ- ja elinkeinoministeriö. 2017. Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten psykososiaalinen tukeminen perheryhmäkodissa ja tukiasumisyksikössä. Saatavissa:

<https://kotouttaminen.fi/documents/3464316/5289460/K%C3%A4sikirja-Ilman-huoltajaa-tulleiden-alaik%C3%A4isten-psykososiaalinen-tukeminen.pdf/4521d8f5-508e-4213-8ef8-1d322e998858>